

ГОДИШЕН ОТЧЕТ

НА РЕГИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ – ВРАЦА ЗА 2020 ГОДИНА

При динамично променяща се и често трудно предвидима икономическа, политическа и социална обстановка в страната Регионален исторически музей – Враца запази позициите си като водеща музейна институция и през 2020 година. Тази година обаче се запомни с една доминираща и повсеместно забележима особеност, касаеща нашето общество в глобален мащаб, наречена пандемия. След сравнително спокойното първо тримесечие на годината, през останалите месеци всичко се преобърна и основните характеристики, касаещи работата на музейната институция бяха пряко свързани с термини като инфекция, карантина, страх, дистанция, дезинфекция, дисциплина, здравни мерки, епидемиологична обстановка, ваксини и локаут. Както при всички културни институции, така и нашата работа след 8 март 2020 година претърпя драстични промени по отношение на планираните дейности и най-вече тези, свързани с провеждането на културни мероприятия и събития, касаещи събирането на много хора. При тази обстановка през летните месеци дворът на ЕВК „Св. Софроний Врачански“ се оказва удобно и подходящо място за реализиране на културни събития като концерти или театрални постановки на открито. Това обстоятелство, макар и временно даде доза оптимизъм и надежда преди да ни сполети втората вълна на зараза през есента. При спазване на всички предпазни мерки експозициите на РИМ-Враца бяха отворени през цялата година. През топлите месеци на годината групите, колкото и малобройни, бяха разделяни на части и насочвани в различни експозиционни пространства, но без беседи, а през времето на действие на забранителни мерки се допускаха само единични посетители. Констатираме, че в определени отрязъци от време посещенията на музейните експозиции секваха за дни или седмици. Това се обяснява с ограничителните мерки от страна на държавните и общински власти, както и от психологическия аспект на страха.

Настоящият отчет има за цел да даде изчерпателна информация за свършеното през 2020-та с постигнатите резултати или неуспехи на музейните работници в изпълнение на отговорните задачи по изучаване, опазване, представяне и популяризиране на богатото културно наследство в региона, независимо от пандемията и усложненията, които възникват поради сложния ни статут като музейна институция, съобразно българското законодателство: от една страна РИМ-Враца е ръководен методически от Министерството на културата и финансово гарантиран от държавния бюджет, а от друга страна е административно подчинен на община Враца и дофинансиран в някои дейности от нея. От тази особеност произлизат взаимоотношенията ни с другите държавни, общински, научни и културни институции, което налага да я повтаряме във всеки годишен доклад.

Дейността на РИМ-Враца е специфично отражение на актуалната политическа и икономическа ситуация в България. Тя дава своето съществено отражение във всички аспекти на нашата работа и е свързана с осигуряване или не на нужната подкрепа от държавни, регионални и местни институции, както и от неправителствени такива. От това зависят микроклимата, мотивацията и настроеността сред музейната колегия. Със задоволство констатираме устойчивост и надграждане във финансовото подсигуриране на регионалните музеи, продиктувани от относителната стабилност в държавата през изтеклата година въпреки пандемията. Това дава и известна сигурност в работата на

музеите, но и усещането за приближаваща криза с всичките последствия от това. Първата година на втория мандат от управлението в нашия град на амбициозния екип начело с кмета господин Калин Каменов мина под знака на предпазливост, дисциплина и стабилност. Запази се усещането за устойчива държавна подкрепа, изразяваща се в продължаващо подобряване инфраструктурата в града, на финансовата и икономическа обстановка. Комуникацията с общинската администрация остана сравнително добра, което до някъде улесни взаимодействието ни при решаване на специфичните задачи и предизвикателства на изминалата година. Изисканото от нас като музейни специалисти или на ниво институция за реализиране на различни културни или административни задачи, е лоялно и професионално изпълнено. С оптимизъм гледаме на назначаването на новия заместник кмет по КССМДТИ господин Александър Владимиров заради неговата амбициозност, висок дух и положителна визия към културата в града.

Глобалната пандемия разруши устойчивите до момента физически контакти за реализиране на културни събития от международен характер и те до някъде бяха заменени с виртуални... Националните празници, международните прояви като „Нощ в музеите“, „Дни на наследството“, „Ден на будителите“, второ-юнкските чествания, мероприятия, свързани с събития и личности от историята на Враца и региона в повечето случаи не се реализираха.

Принципите на управление се основават на действащата нормативна уредба, която се прилага равнопоставено за всички служители. Основните изисквания към работещите в музея са: зачитане достойнството и идентичността на специалистите, откритост, коректност, толерантност, колегиалност, професионализъм, отговорност към служебните задължения, устойчивост в поетите ангажменти, генериране на нови и оригинални идеи, подкрепа на научното израстване, демократизъм, защита правото на труд, професионални изяви и в резултат на постигнати резултати адекватно възнаграждение. Няма как работещ в РИМ-Враца, който не спазва тези принципи, да очаква толерантност и високо възнаграждение, при положение, че за всички са видни социалните придобивки, за които преди няколко години можеше само да се мечтае. Но, както се казва „няма безплатен обяд“, т.е. който не спазва посочените принципи и не дава изискваните в нормативната уредба резултати, не може да очаква и съответните финансови придобивки.

Предвид на все по-високите и динамични изисквания към музеите в изминалата трудна, високосна година РИМ-Враца продължава да дава своя принос за културния напредък и социалното общуване, функционирайки като съвременен културен и научен център за акумулиране и представяне на информация от дълбоката древност до съвременното в динамично променящата се технологична и социална среда. Разликата спрямо предходните години е в засиления акцент към виртуалната комуникация с публиката, към виртуалното представяне на културните ценности и организираните събития. Музеят ни остава лоялен партньор в устойчивото развитие чрез опазване и социализиране на наследството, в защитата и популяризирането на културното многообразие, в предаването на научни знания, в развитието на образователната политика, ученето през целия живот, социалното сближаване с принос в икономиката на туризма, съобразно *европейските директиви*. И през пандемичната 2020 година Врачанският музей запази позициите си като устойчива институция с идеална цел в служба на обществото и неговото развитие, достъпна за обществеността, която придобива, съхранява, изследва и представя материалното и нематериално наследство и неговата околна среда, с образователни, научни и развлекателни цели.

Макар със силно намалени заради пандемията възможности продължихме да доказваме, че музея може да бъде икономически участник и да допринася за създаващи приходи дейности, активно да участва в икономиката на туризма, като с продуктивни

събития да допринася за качеството на живота в региона, но и с рационална стратегия за използваните помещения и експонати, да генерира допълнителни приходи. Същевременно музеят остана отворен за всички изпитващи физически затруднения за достъп до културните ценности, включително групите в неравностойно положение, както и напълно достъпен с безплатен вход в дните на националните, регионалните и духовни празници.

Мое задължение е да напомня, че нашата кауза е **Музеят** като обществена институция, работеща в полза на хората, която е лицето на града и един от символите му. Това не кореспондира по никакъв начин с „игрички и комбинации“ в лична полза за сметка на публичната културна организация.

Продължиха традиционно добрите и градивни отношения с Дирекция „Културно наследство“ при Министерство на културата, особено при участието ни в престижни, международни прояви и проекти. Като нагледен пример е успешната реализация на поредния археологически сезон, финансиран по целевата програма за подкрепа на археологическите проучвания към министерството на три редовни археологически експедиции. Запази се ползотворното сътрудничество с Областна администрация, като подкрепата и ползотворното сътрудничество бяха двупосочни. Областна администрация Враца продължи да оказва сериозна подкрепа и да получава от нас същото по отношение на работата върху актуални за годината програми, проекти и други мероприятия. Отново с благодарност изтъкваме проявените разбиране, съпричастност към музейната кауза и добронамерени действия от страна на Общински съвет Враца и действащите към него постоянни комисии, особено при разрешаването на конкретни проблеми, свързани с финансирането и дофинансирането на наши дейности, както и при търсене на решения по възникнали текущи музейни проблеми. Сдържано разбиране получавахме и от страна на ръководството на Община Враца.

Активното сътрудничество на нашите специалисти със съответните научни институти към БАН, както и с културните институции от местен, регионален и национален мащаб при изпълнение на специфичните задачи, свързани със събирателската, научно-изследователската и популяризаторската дейност на РИМ–Враца остана все така устойчиво и ползотворно, но силно редуцирано заради пандемията, която наложи част от планираните съвместни дейности да бъдат отложени. Тя е причината за съществения спад при съвместна работа с читалищата в общината и областта, както и с учебните заведения от всички нива на обучение Въпреки този спад проявените активност, постоянство, инициативност, новаторство и изобретателност от някои колеги, дават ползотворни резултати, каквото е и основното изискване към работата на музейните специалисти. Постигнатото, особено при работата с младите хора, показва, че това е правилния път, който трябва да бъде следван със същата устойчивост и ще има пълната подкрепа от ръководството на музея.

Партньорството ни с Областна дирекция на МВР – Враца и Районните управления в региона се определяше от работата по опазване на културното наследство в област Враца и Северозападна България в специфична културна, правна и икономическа среда при постоянно променяща се нормативна уредба. Археолозите на музея и Йоана Нанкова активно сътрудничеха по изготвяне на експертни становища на иззети незаконни движими културни ценности, както и по отношение на посегателства над недвижими такива.

Сигнално-охранителна защита на музея не претърпя особена промяна спрямо предходната година. Фирма БАТ СОТ ЕООД продължи успешното осъществяване на електронната охрана. С нея запазваме много добри професионални и партньорски отношения. При физическата охрана настъпи промяна. От 03 февруари 2020 година този тип охрана на музея беше поета от фирма СИТИ ООД, чиито служители бързо

влязоха в ритъм. При отличното ни сътрудничество с частните охранителни фирми продължавам да констатирам липсата на всякаква правна логика относно физическата, както и електронна защита на музея, съхраняващ и опазващ ценности към „държавния музеен фонд“ (б.а. цитат от Закона за културното наследство) да са поети само от частни фирми, без никакво държавно участие. Благодарни сме на частните фирми с които работим за коректното и професионално изпълнение на нелеката задача и отговорност по охрана на културното наследство в музея. Налагащите се подобрения и актуализации в наличната охранителна техника се извършваха своевременно и охранителните фирми коректно изпълняваха своите задължения по денонощна охрана.

В тази връзка мога да подчертая, че завърши изграждането на пълната система за видеонаблюдение в Централната сграда на музея. Тук изказвам благодарност за професионално свършената работа от фирма КАМЕНОВ ИНЖЕНЕРИНГ ЕООД. Със съвременни камери са покрити всички експозиционни пространства и файета на музея.

Устойчиво бяха подържани и съвременните системи за видеонаблюдение в Централната сграда на музея и в ЕВК „Св. Софроний Врачански“, които работеха безотказно и създадоха допълнителна сигурност.

Отново фирма КАМЕНОВ ИНЖЕНЕРИНГ ЕООД извърши осъвременяване на част от осветлението в зала „Археология“ и зала „Първа атомна“, което значително улесни обслужването на тези експозиции от дежурните екипи и екскурзоводите.

Ситуацията с пожаро-известителната техника в Централната сграда на музея остана без промяна. Изградена некачествено от фирма „Беркут системс“ ЕООД по предписание на Главна дирекция ПБЗН – Враца. Тя функционира, но с редица недостатъци. По предписание на обслужващата фирма са подменени захранващите акумулатори на системата.

Продължиха традиционните ни контакти с представители на Търговско-промишлена палата Враца, на неправителствените организации, на частния сектор, на бизнеса и на финансовите институции в резултат на което започна планирането и реализирането на редица инициативи, някои от тях иновативни, свързани с провеждането на атрактивни събития, но пандемията наложи те да бъдат отложени. Активно продължихме сътрудничеството си с Младежки дом – Враца и с Младежки център-Враца, чрез което отново демонстрирахме своята отвореност за всякакъв тип инициативи обърнати към хората от всички възрасти. Запазихме традиционното си сътрудничество със сродни музейни институции, училища, читалища и общественици. Това са НАИМ-БАН, НПМ „Шипка-Бузлуджа“; НИМ, ИМ-Панагюрище, РИМ-Плевен, РИМ-Видин, РИМ-Монтана, РИМ-Шумен и ИМ-Оряхово, Градска художествена галерия – Мездра, Софийска градска художествена галерия, Софийски университет „Свети Климент Охридски“ и Университет Екол ди Шайо – Париж, Народно читалище „Никола Вапцаров“ град Криводол, СУ „Козма Тричков“ - Враца, ОУ „Васил Левски“ – Враца и Клуба на дейците на културата - Враца.

Отзивчиво домакинствахме на прояви свързани с културни и обществени събития. Това са документалната изложба „Стоил Финджеков -Топчията. Молитва за България“ на ИМ Панагюрище (28 април) и документалната изложба „152 години подвиг и памет“ на Национален парк-музей „Шипка-Бузлуджа“ във връзка с 152-та годишнина от подвига на четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа (20 май). В залите на РИМ-Враца представихме изложба под надслов „Приключението Шайо“, включваща дипломни проекти на архитекти завършили професионална програма за опазване на недвижимото културно наследство към Университет Екол Де Шайо-Париж (29 юни); ретроспективната художествена изложба на Александър Василев – Василевса под

наслов „На 50 години със 100 картини“ (10 септември); художествена изложба на творби от XVI-ти национален пленер „Есен във Враца“ (28 септември).

Домакинствахме на представяне книгата на книгата на проф. Ангел Кунов „Път с ласките на възвишеното“ (24 юни); книгата на Горица Маджарска „Дяволът си търсеше жена“ (04 юли); книгата на Давид Давидов „Под магия“ (21 юли); книгата на Анета Дилова „Храм Свето Възнесение в село Баница“ (02 септември); представяне книгата на Мила Ганецовска „Един живот в цветове и багри“, посветена на бележития врачански художник Владимир Ганецовски (22 септември); представяне националния алманах „Под лъчите на слънцето“, бр. 7 (3 октомври); представяне авторския филм на режисьорката Красимира Дуковска „Една минута извън времето“, посветен на Христо Ботев и неговото дело (1-2 юни); представяне на филм за българите в Косово, реализиран със съдействието на Македонския научен институт и Национална телевизия България 24 като част от седмата „Годишна среща по проблемите на българите в чужбина“, която се провежда под патронажа на народния представител Красимир Богданов (06 юли) и провеждане концерт на дамски хор „Враца“ (07 юли).

В двора на ЕВК „Св. Софроний Врачански“ се състоя традиционното зарязване на лозата по случай празника „Трифон Зарезан“ (14 февруари); първи концерт на открито на симфониета Враца (25 юни); летния празник Еньовден, съвместно с терапевтичен комплекс „Узунови“ (24 юни); концерт на симфониета-Враца под надслов "Пътешествие из Средиземноморието" с гостуващи солисти - Марио Николов, Валентина Корчакова и Георгиос Филадельфевс (16 юли); концерт на танцови състави при центъра за работа с деца – Враца (23 юли); концерт на симфониета Враца под наслов „Ваше благородие – любими песни от руското кино“ (30 юли); концерт на симфониета град Враца и на „Трио Тенорите“ (02 септември) и четири театрални постановки с актьори от театър "Любомир Кабакчиев" –гр. Казанлък (09 юли и 01 септември).

РИМ-Враца активно партнира на онлайн събития по международните проекти:

- „Съвместна дигитализация на природното и културно наследство“;
- CD ETA; OUR WAY “Presentation and promotion of cultural and natural heritage through Greenways”, разработен от ТПП Враца;
- ROБ6-476 „Дунав – река с много обща история разработен от фондация Open Hand по програма Interreg Europe 2014-2020 и
- „Легендите, път към по-атраaktivна туристическа дестинация“ PROJECT CODE 467 в град Турну Северин, Румъния.

През 2020 година **щатът** на музея по отношение на щатните бройки се запази непроменен. Настъпиха обаче две промени в личния състав. Първата е свързана със смъртта на дългогодишния техник към „Стопански отдел“ на музея Иво Колев през месец август и назначаването през ноември на Пламен Томов. Втората промяна касае излизането в пенсия през месец септември за навършени години и трудов стаж на уредника в отдел „История на България XV-XIX век“ Красимир Григоров и назначаването след проведен конкурс през месец октомври на Нели Стоянова.

За съжаление остава без положително решение исканата от нас поне една допълнителна щатна бройка за уредник в направление „Нумизматика и епиграфика“. Хроничната липса на достатъчен брой обслужващ персонал, ангажиран с поддържането и хигиенизирането на музейните помещения, на експозиционните зали и прилежащи площи, обхващащи около 8-9 дка, остава сериозен, нерешен проблем. Само две щатни хигиенистки са крайно недостатъчни в сравнение с петте щатни бройки в периода до 2006 година. Въпреки това хигиенистките продължиха съвестно и отговорно да се справят със специфичните си задачи, съответно в Централната сграда на музея Цветанка Ценова и в ЕВК „Св. Софроний Врачански“ Нина Йолова. През 2020-та

година получавахме допълнителна помощ за почистване и поддържане на музейните пространства. Благодарение на ползотворното взаимодействие между РИМ–Враца, община Враца и Дирекция „Бюро по труда“ – Враца се запази една допълнителна бройка от програма за временна трудова заетост, чрез които се подпомогна поддържането на дворните пространства в ЕВК „Св. Софроний Врачански“ и до колкото бе възможно в ЕВК „Никола Войводов“, където проблемът по поддържане и обслужване на този обект остана без промяна. По отношение реализацията на подготвените от Община Враца проекти за ремонт на повредените къщи в двата етнографско- възрожденски комплекса и през 2020-та година останахме на изчакване – все пак пандемичната обстановка даде други приоритети.

Всички дейности на институцията са в пряка зависимост от наличните финансови средства като балансираност в приходите и разходите, определени от **бюджета** на РИМ-Враца.

В изпълнение на Правилника за вътрешния ред и работата на РИМ-Враца, регламентиращ спазване принципите за добро финансово управление и прозрачност на публичните средства, както и за управлението и разходването им по законосъобразен, икономичен и ефективен начин, анализът на финансовата част в настоящия доклад е подробен и изчерпателен.

От 30 октомври 2020 година с решение 790 на Министерски съвет е прието повишение на единния стандарт за издръжка на щатна бройка от 16 655 лв към 2019 година на 18 321 лв. Допълващият стандарт за закрити площи, касаещ РИМ-Враца е фиксиран на 28 920 лева. Отново не срещна разбиране и реална подкрепа в настояването ни чрез „Сдружението на музеите в България“ за отпускане на допълнителни средства за поддържане на откритите музейни пространства. Наличният ограничен финансов ресурс би трябвало да покрие увеличената от 01 януари 2021 година минимална работна заплата, както и процентът повишение на brutната такава с до 10%. От тези данни се вижда тенденция към бавно и мъчително повишение финансовата рамка по отношение регионалните функции на музея, което в брутен израз означава 47 241 лв. Това обаче не разрешава проблема, касаещ недостигът на финансови средства за пълноценна работа на музея, предвид огромните открити площи и пространства, които РИМ-Враца обслужва и поддържа. Тук отново известна подкрепа оказва Общината, която поемаше незапълнената част от собствените ни разходи по дофинансирането в размер на 22 050 лв, което обаче е значително намаление на средствата по това перо спрямо 2019 година, когато те възлизаха на 36 701 лв. Наложеният ни данък смет, който е реално противоречие със закона за закрила и развитие на културата, остана непроменен, като по този начин реално е редуцирана част от отпуснатите общински средства по дофинансиране музейните дейности. Благодарение на дисциплинирана фискална политика и стриктен контрол през изминалата година бюджета на музея остана балансиран и изпълнен със значителни икономии, видно от приложената таблица, съставена по данни на отдел „Счетоводство“ относно *бюджетни средства* на РИМ-Враца за 2020 година.

БЮДЖЕТ НА РИМ-ВРАЦА ПРЕЗ 2020 Г В СРАВНИТЕЛЕН ПЛАН С 2019 ГОДИНА

№	НАИМЕНОВАНИЕ	2019	2020	% или сума	ОЦЕНКА
	I. ПРИХОДИ ОБЩО В Т.Ч.	583467	622001		увеличение
1	От трансфери	509631	546303		в т.ч. проекти МК 45754

2	От собствени приходи	73836	75698		увеличение
2.1	Преходен остатък		18240		
2.2	От дофинансиране община Враца	36701	22050		намаление
2.3	От продажби и наеми	37135	20514		намаление
2.4	От изложба в Белгия (наем ДКЦ)	0	11709		компенсация
2.5	От обезщетения за застраховане	0	3185		компенсация
	II. РАЗХОДИ				
1	Работни заплати	280089	328634	17.3%	увеличение 48545
2	Възнаграждения по договори	33902	56295	66.0%	увеличение 22393
3	Обезщетения, болнични и СБКО	13854	11190		планирано пенсиониране - 2бр
4	Осигурителни вноски	53620	71642	33.60%	увеличение
5	Издръжка в т.ч.	142063	146314	0.30%	увеличение
5.1	Работно облекло	8990	10750	19.5%	увеличение
5.2	Материали	11319	10596	0.68%	намаление
5.3	Разходи за ел. енергия и вода	26077	19649	32.70%	намаление 6428 лв
5.4	Разходи за охрана и др. външни услуги	75686	68992	9.70%	намаление 6694 лв
5.5	Разходи за текущ ремонт	10744	24169	13425	увеличение
5.6	Разходи за командировки	6678	8628	1950	увеличение
5.7	Разходи за застраховане на имущество	2569	3530	961	увеличение
6	Общински такси и данъци	4582	3714	841	намаление
7	Разходи за ДМА – компютри и хардуер	5038	3965	1073	намаление

Преходен остатък за 2021 година – 18 656.36 лв от който по пера е:

- държавна дейност – 17 538.12 лв,
- общинска дейност – 1 118.24 лв.

Данните указват общо увеличение на приходите в следствие увеличеният единен стандарт и намаление на собствените приходи от дофинансирането от Община Враца и от продажби-наеми, което обаче намаление е компенсирано от приходите за участието ни с ДКЦ в международната изложба в гало-римския музей в град Тонгерен, кралство Белгия с приходи от обезщетения и застраховане, както и от спечелените три проекта по Целевата програма за подкрепа на археологически проучвания към Министерство на културата.

Благодарение на това и в следствие на дисциплинираната фискална политика с реализирани икономии, най-вече от разходи за електро енергия, вода, за материали, за

охрана и други външни услуги, е констатиран ръст в разходите за работни заплати (включително работно облекло и ДМС) с 17.30% (48 545 лв); за възнаграждения по договори с 66% (22 393 лв); за работно облекло по Браншовото споразумение (19,5%) и за текущ ремонт (с 13 425 лв).

През 2020 година РИМ-Враца получи допълнителни приходи, благодарение на които при посочените по-горе проблеми, не бе допуснато институцията да изпадне във финансови затруднения. За трета година музеят получи от Министерство на културата, целева субсидия за теренни археологически проучвания и теренна консервация по спечелени проекти в размер на 45 754 лв (спрямо 28 000 лв за 2019 година), с която са финансирани три редовни археологически експедиции. Съгласно изискванията на чл. 161(1) от Закона за културното наследство през изтеклата година бяха реализирани теренни археологически проучвания във връзка с инвестиционни намерения по договори с фирмите: „МИНТИС МАЙНИНГ“ ЕООД (площ КЕТИ по договор от декември 2019 година – 1150 лв като преходен остатък); „ЛАЙМРОК“ ООД (площ ТАНГРА ИЗТОК - 1265 лв) и „ЕКО СОЛАР 2010“ ООД (площ ХОРИЗОНТ - 1265 лв). В сравнение с предходната година инвестиционните предложения, относно предшестващи теренни археологически проучвания във Врачанска област са запазени относително в същите рамки, което до известна степен облекчи натовареността на археолозите в музея.

Благодарение на стриктно спазваните договори с фирмите „Трежър“ ООД, „Камя груп“ ООД, „Зографов и С-ИЕ“, ЕТ „Бончо Тодоров“, „Уникарт“ ООД, „Рейнбоу“ ЕООД, издателство „Българи“ „Дино Арт“ ЕООД-София, „ГЕРМА 2002“ ЕООД и „ИК ПАН“ ООД и др. относно възпроизвеждането на културни ценности в предмети с търговско предназначение, устойчиво и коректно се развиват търговските взаимоотношения, които се разнообразяват с нови асортименти, но обемът на стокооборота намаля заради пандемията драстично редуцираните посещения на музея.

През месец септември РИМ-Враца получи дарение на офис обзавеждане от ЗАД БУЛСТРАД ВИЕНА ИНШУРЪНС ГРУП. С него беше обзаведен кабинета на отдел „Връзки с обществеността“. В края на годината бяха закупени една нова компютърна конфигурация и два лаптоп за подмяна на негодната техниката.

През изминалата година са реализирани козметични *ремонти*, фокусирани към продължаване усилията ни за профилактика, поддръжка и обновяване на музейните експозиции. В чест на **40-та годишнина** от откриването на музейната експозиция в Централната сграда е актуализиран рекламният надпис върху фасадата с актуалното лого на музея. Подменена е напълно амортизираната дограма на залите „Каменна дъга“ и Голяма художествена галерия с което са преустановени течовете, разрушаващи вътрешните мазилки. Двете зали са обновени, а стените преобоядисани. Добрите делови взаимоотношения с фирмите „ТИНОД“ ЕООД, „КАМЕНОВ ИНЖЕНЕРИНГ“ ЕООД И „ТВОРЧЕСКИ ЦЕНТЪР ИРТ“ ЕООД дават добри резултати в посока подобряване условията за опазване и представяне на културното наследство.

Оптимистично надеждите ни остават Община Враца да стартира така дългоочаквания ремонт на покривите и фасадите на къщите в ЕВК „Св. Софроний Врачански“, заложен в дългосрочните планове. Ясно е, че бюджета на РИМ-Враца позволява само провеждане на козметични ремонти на малки пространства, там, където е най-належащо. Нашите намерения според скромните ни възможности за 2020 година подобни ремонти да бъдат осъществени по подмяна осветлението в главното фоайе; ремонт на повредените от течове стени в горната част на стълбището и ремонт на помещението на научния архив - всички те намиращи се в Централната сграда на музея. Повечето от тези намерения са останали като неизпълнени за 2020 година!

Продължихме с подобряване социалните условия на работещите в музея, свързани с Колективния трудов договор, с Вътрешните правила за организация на работната заплата и други възнаграждения на персонала и с чл. 154 и чл. 262, ал.1, т 3 от Кодекса на труда. През 2020 година се случи поредния „социален феномен“ с осигуреното получаване на допълнително трудово възнаграждение на работещите в Регионален исторически музей – Враца за действително положен труд на дежурните екипи съгласно тримесечния график, утвърден със Заповед на директора на музея през дните на официалните празници на Република България, наред с разпределянето на парични средства за закупуване на работно облекло в размер до 430 лв (при 350 лв през 2019 година); и преди коледните празници, средства за допълнително материално стимулиране в размер според покритите критерии на всеки служител и работник в РИМ-Враца, като са разпределени 14 900 лв при осигурени икономии в размер на 18 000 лв (при 17 410 лв през 2018 г). Тези данни показват от една страна стриктно спазване на финансовата дисциплина, особено по отношение фонд „работна заплата“, а от друга страна пълно съобразяване с нормативната уредба, регламентираща професионалното, лоялното, и коректно отношение към трудовите задължения и музейната институция.

Отчетът на РИМ–Враца за изтеклата 2020 година се основава на предоставените от завеждащ отделите и от отделни уредници отчети. Систематизацията и пълнотата в представянето на реализираните дейности и събития са основни изисквания за изготвяне на коректен и изчерпателен отчет. Продължава представянето на отчети без оценки и анализи. Тази констатация за поредна година показва латентното отношение към работата. Липсва елементарно вглеждане в свършеното с показване на срещаните трудности и причините за тях. Все пак при детайлното отчитане на дейностите се доверяваме до известна степен на коректността на представените от колегите отчети. Като цяло основното заключение е, че заложените в плана ключови и важни дейности „на живо“ или виртуално, са реализирани успешно въпреки неблагоприятните пандемични обстоятелства, за което поздравявам колегията.

Средствата, отпуснати и изразходени за **командировки** в бюджета за 2020 година, възлизаха на 8628 лв (при 6 198 лв през 2019 година). В посочената цифра са включени освен командировъчните разходи за теренните археологически проучвания, за участия в отчети, конференции и други. Вижда се съществен ръст на този разход, който идва от традиционната активност в събирателската и научно-изследователската дейности, извършвани от археолозите и директора, благодарение на спечелените проекти към програмата на министерство на културата за теренни археологически проучвания и от дофинансирането по същото перо от Община Враца. Командировъчните разходи за дейности, свързани със събирателска работа на уредниците, с транспорт на мобилни изложби и участия в научни форуми са твърде малки спрямо предходните години, което обективно се обяснява с пандемичната обстановка в страната и периодично обявяваните „локаут“, като събитията се реализираха масово онлайн.

Теренните проучвания, събирателската дейност, работата в библиотеки и архиви остават основни дейности на музея. Те традиционно гарантират трайно обогатяване на фондовете и резултатна научно-изследователска работа, даваща ценни открития.

Археолозите доц. д-р Нарцис Торбов, Георги Ганецовски и Александра Петрова продължиха редовните археологически проучвания на териториите на Врачанска община и на съседни общини. Продължи ползотворното ни сътрудничество с РИМ-Видин, и започна сътрудничество с РИМ-Монтана, на които оказвахме необходимата методическа подкрепа. В следствие на нашата активност, както и на постигнатите добри резултати през 2020-та година се запази устойчивото финансиране на

археологически проучвания от община Враца в размер на 22 050 лв, като дофинансиране към бюджета ни от Община Враца. Както споменах беше осигурено допълнителното финансиране на археологическите проучвания от страна на държавния бюджет чрез спечелени проекти по Целевата програма за подкрепа на археологическите изследвания при Министерство на културата в размер на 46 635 лв (при 28 000 лв през 2019 г; 27 000 през 2018 г и 22 000 през 2017 г), което е значителен ръст спрямо предходните години, а това изисква отговорно отношение и реални резултатите в научно-изследователската и събирателска дейности. Така средствата за археологически проучвания през 2020 година бяха разпределени, както следва: за структура с цилиндрична форма в центъра на град Враца (2050 лв дофинансиране от община Враца); за обект Градище, край Враца (10 000 лв, дофинансиране от Община Враца), за обект Оходен-Валогa (10 000 лв, дофинансиране от община Враца и 21 000 лв по спечелен проект към МК), за обект „Манастирски дол“ край Враца (12 000 лв по спечелен проект към МК) и за многослоен обект Калето в град Мездра (13 635 лв по спечелен проект към МК). Археологически наблюдения бяха реализирани в района на община Мездра по трасето на ремонтирания път Е79 Мездра-Ботевград, но тяхното финансиране е обезпечено от друга изследователска институция и касае мащабно инвестиционно намерение. Археологическите находки и научна документация от тях остават в РИМ-Враца. Представяме ги, както следва:

А. Раннонеолитно селище и обреден център в м. „Валогa“ край село Оходен с ръководител Георги Ганецовски.

През 2020 година проучванията на раннонеолитното селище и обреден център Оходен-Валогa се реализират за осемнадесети археологически сезон съгласно Разрешение за редовно археологическо проучване № 88/2020 година.

Те са проведени на **два етапа** през периода от 15 юли до 30 септември 2020 година върху площ от 80 кв.м в рамките на 38 работни дни. Средствата за проучванията са осигурени от Община Враца (етап 1) и Министерство на културата на Република България по Целева програма за финансиране на археологически проучвания (етап 2, периода 01-30 септември 2020).

Екипът е в състав: Георги Ганецовски от РИМ-Враца – ръководител на експедицията, д-р Вивиана Митева – заместник ръководител и студентката от СУ „Св. Климент Охридски“ Десислава Иванова. В проучванията са ангажирани 7 работници от Враца, селата Оходен и Баница.

Основната цел на експедицията е проучване, опазване и популяризиране на културно-историческото наследство на Врачанския край. Чрез устойчивост на археологическите проучвания, експериментални дейности и лабораторни анализи да се проследят палеоекологичните процеси довели до появата на производяща икономика в региона, до миграционните процеси и измененията в топографията на селищата, на жилищната и обредната архитектура през първите столетия на новокаменната епоха в контекста на развитието на човешките общности в Европейския Югоизток през VII-VI хилядолетия ВС. Стимулиране на развитието на културния туризъм в региона чрез иновативни дейности.

През изминалия археологически сезон е проучената площ от 80 кв.м в сектори „юг“ и „запад“ с обща дебелина на културния пласт в тях от 0,6 м до 1,8 м.

Проучванията през 2020 година продължават с поетапно изследване хронологията, функциите и предназначението на **структура 15/15a** с поетапно демонтиране в дълбочина на контролните профили между квадрати G12-G11 и F12-F11. Тя заема площ от около 32 кв.м и е съставена от три разновременни вкопани структури с обредно предназначение, съответно принадлежащи към установените в обекта двата хронологически етапа: Оходен 1 и Оходен 2, като към етап Оходен 2 са регистрирани

два хронологически пласта. В тях са регистрирани останките на шест жертвени огнища. По-късните вкопани структури от етап Оходен 2, развити върху по-голяма площ изцяло са застъпили по-ранната структура и до голяма степен са я нарушили. На това обстоятелство и на заливанията, сполетели обекта в древността се дължи разбъркването на открития керамичен материал от двата хронологически периода.

Установено е, че вероятно вследствие на силно заливане археологическият депозит от двата периода в обредните огнища се е разбъркал, заедно с голямо количество пепел, която с течение на времето се втвърдила. Тази „циментирана“ се пепел много затруднява проучването в дълбочина, което напредва бавно. Открити са многобройни *счупени на място керамични съдове, кремъчни артефакти*, животински кости и черупки на миди.

Започна проучване в южната част на вкопана **структура 17** върху площ от 20 кв.м в квадрати M10 и N10,1. Структурата е разположена непосредствено до западния склон на ров 2, като части от подемния материал са се смъкнали в него. Вкопаната ѝ част заема обща площ от около 18 кв.м. Установи се, че структурата е имала предимно кухненски функции през периодите Оходен 1 и Оходен 2. Регистрирани са останките на две разновременни, силно разрушени отоплителни съоръжения, конструирани от каменна подложка, замазана с глина и счупени на място кухненски съдове.

Западно от основната вкопана част на структурата са проучени **три ями** следващи поредна номерация от квадрата (ями 1-3). Две от тях са плитко вкопани в здрав лъсов терен и изглежда са легла на колове. Третата яма е вкопана в древната повърхност с 0,8 м и съдържа опалени мазилки, керамични фрагменти и много въглени, оформящи пласт с дебелина 10 см. Вероятно тя е имала обредно предназначение.

В южната периферия на квадрата се попадна на концентрация от археологически материали, първоначално номерирани като яма 3. В процеса на проучването се установи, че това е новооткрита **вкопана структура**, обозначена с **номер 19**, която се развива в южна посока, извън изследваната площ. В нея са намерени керамични фрагменти от ранния неолит, опалени мазилки и камъни от разрушено отоплително съоръжение.

И тук са установени два пласта на запълване, съдържащи многобройни керамични фрагменти от предимно дебелостенни и значително по-малко *тънкостенни съдове, кремъчни артефакти (ретуширани пластини, стъргала, ядра и отломъци)*, *каменни оръдия*, силно разложени животински кости, опалени, неопалени мазилки (някои със загладена страна) и камъни от разрушените отоплителни съоръжения. Открити са *пластина и отломък от обсидиан*. С тях откритите оръдия от обсидиан в обекта наорояват единадесет, което означава, че Врачанския музей притежава най-голямата колекция раннеолитни върхове от обсидиан в България. Подемният керамичен материал показва, че структура 17 е имала жилищно предназначение. Стартиграфски са потвърдени два периода на нейното функциониране, принадлежащи към раннеолитните етапи Оходен 1 и Оходен 2.

Източно от нея е проучен квадрат L10, като е проследен в южна посока **ров 2**. Той има скосени страни, дълбочина спрямо древната повърхност 0,7 м и ширина в горната си част 3,1 м, като в дълбочина се стеснява. На контролните разрези ясно се вижда, че ровът не пресича културните отложения на структура 17, чиято източна част е разположена непосредствено до западния склон на рова. Следователно ров 2 на това място е съществувал преди изграждането на структура 17. Ров 2 е запълнен с два последователни пласта от светлокафяв и тъмнокафяв седимент със слаба плътност. Дъното му е с корито-образна форма с денivelация от север към юг. Върху него е разчистена лента с ширина около 0,5 м. Тя съдържа струпани археологически материали по протежение на рова. Тук освен речни камъчета са открити голямо

количество раннеолитни керамични фрагменти с разрушени повърхност и ръбове; кремъчни артефакти (пластини, стъргалки, отломъци, ядра); опалени мазилки и каменни оръдия. Констатирано е, че тези археологически материали са нанесени по дъното на рова от стичаща се вода.

В сектор „запад“ е разкопан квадрат с площ от 25 кв.м на дълбочина до 1,5 м спрямо съвременния терен с цел да провери стратиграфията на терена и наличието на културни отложения в този участък. Той е обозначен като сондаж 19. Под орницата е установен плътен кафяв пласт с дебелина около 0,5 м съдържащ единични керамични фрагменти, опалени мазилки и кремъчни артефакти (отломъци и пластини с излъскване) от ранния неолит. Този сондаж показва, че в западна посока за сега не се откриват преднеолитни отложения, каквито бяха регистрирани в сектор „север“ през 2018 и 2019 години. За сега остава неизяснен участък от който произхождат преднеолитните археологически материали детерминирани от радиовъглеродни дати в обекта.

Продължи регулярната работа по изготвяне на Географска информационна система на археологическия обект чрез тримерно документиране, фотограметрия и пространствен анализ на новооткритите археологически структури и съдържащите се в тях движими културни ценности. Потвърдено е, че през периода на “монохромния неолит” (края на VII началото на VI хил.пр.Хр) ранните земеделски общества в Северозападна България възникват в пряк досег с местните мезолитни културни традиции и създават основа за поява на първата земеделска цивилизация.

Б. Редовно археологическо проучване на многопластов археологически обект в местността Градище, край прохода Вратцата, с научен ръководител доц. д-р Нарцис Торбов зам. ръководител д-р Мария Христова-Пенкова, гл. ас. в ИЕМПАМ-БАН; член на екипа - Александра Петрова, РИМ-Враца и научен консултант - проф. д-р Борис Борисов. Археологическият сезон е четиринадесети пореден. Проучването бе осъществено с отпуснати финансови средства от Община-Враца. То протече от 15.07 до 24.08 2020 г. и включваше 25 (двадесет и пет) работни дни.

Основната цел на проучването през 2019 г. бе разкриването на археологически структури в кв. ААП1, ААП2, ААП3, ААП4, АА1/2, кв. През 2020 г в рамките на кв. ААП1, ААП2, АА1/2 продължи разкриването на зид 1, зид 2, зид 3 и зид 4, които са изградени от ломени камъни на хоросанова спойка.

Разкрит бе зид 5 (запазена е част от суперструкцията и субструкцията), изграден от камъни с хоросанова спойка. Той в посока юг е обрушен, а на север е на фуга със зид 1 и очертава вход на помещение 1. То е разположено пред църквата в западна посока.

От зид 4 – субструкция, е разкрито само едното лице, поради опасност да бъде застрашена целостта на зид 3. Първият зид вероятно е от сграда, изградена преди построяването на късноантичната църква от VI в., тъй като е разположен под банката на нейната западна стена с входа.

Разкрит бе и зид 6 на кална спойка. Той заедно със зид 2 и зид 1 образуват помещение 2. То е разположено на запад от помещение 1 и те имат обща стена – зид 1. Помещение 2 също е синхронно по време със строежа на Църква 2 през VI в.

В хода на проучването през 2020 г. бяха проучени допълнително зид 1, зид 2 и зид 3 и зид 4. Разкрити бяха зид 5 и зид 6. Те очертават две помещения, разположени пред входа на църква 2. Тяхното изграждане е синхронно с нейното построяване през VI в. и свидетелства за съществуването на цялостен храмов комплекс.

Бяха открити 30 находки, заведени в полевата инвентарна книга. От особено значение като датиращ материал са *бронзовите монети от времето на императорите Юстиниан (527-565г) и Юстин II (565-574г)*. Намерени са също *оловни тежести от*

рибарска мрежа, ключове от желязо и бронз, част от бронзова везна от бронз, бронзови екзагии и фрагменти от стъклени съдове от времето на Ранна Византия.

Зид 1, зид 2, зид 3 и зид 4, зид 5 и зид 6 и хоросановото подово ниво, разкрито 2019 г. са подложени на влиянието на есените и пролетни дъждове, както и натрупването на сняг през зимата. Това обстоятелство наложи те да бъдат укрепени чрез подреждане на полиетиленови чували, напълнени с пръст. Зидовете и подовото ниво са покрити с платно – геотекстил. Полевата консервация бе извършена преди свикването на комисията.

В. Редовно археологическо проучване на обект „Средновековен манастир „Света Троица” и късноантична църква в м. Манастирски дол” на 3,5 км югоизточно от Враца, с научен ръководител Александра Петрова, заместник ръководител доц. д-р Нарцис Торбов, научен консултант доц. д-р Валери Григоров (НАИМ-БАН), член на екипа гл. ас. д-р Мария Христова (ИЕМПАМ-БАН). Обектът се намира извън регулацията на град Враца, на около 3 км югоизточно от града в местността Манастирски дол, в защитена горска територия. Манастирът е отдалечен с около 930 м южно от шосето Враца – Мездра и торовия завод Химко. Разположен е на тераса над левия бряг на река Манастирски дол, на средна надморска височина от 515 м. В периода от 23.09. до 24.10.2020 г., в рамките на 20 работни дни (които включват същинско проучване и консервация) е реализиран петият археологически сезон с разрешение за редовно археологическо проучване № 90/ 2020 г. Финансирането в рамките на 12,000.00 лв. е осигурено със спечелен проект по целевата програма за финансиране на теренни археологически проучвания и консервация през 2020 г. на Министерство на културата, съгласно договор РД-11-00-139/ 02.09.2020 г. сключен с РИМ-Враца. Археологическият екип е в следния състав: Александра Петрова, РИМ-Враца – ръководител; доц. д-р Нарцис Торбов, РИМ-Враца – зам. ръководител; доц. д-р Валери Григоров, НАИМ-БАН, София – научен консултант; гл. ас. д-р Мария Христова, ИЕМПАМ-БАН, София – археолог; Калоян Василев, ИЕМПАМ-БАН, София – антрополог, анализ на човешките костни останки; Галина Томова, РИМ-Враца – реставрация на движими КИЦ, консервация на недвижими КИЦ; Денис Борисов – докторант в СУ, стажант. Нумизматичният материал е определен от Йоана Нанкова.

В хода на проучването до момента, след прецизиране на придобитата информация се разграничават два периода в общата хронология на обекта. През първия (V-VI в.) е изграден раннохристиянски храм (Църква 2) – един от новооткритите паметници на култовото строителство в рамките на провинция Крайбрежна Дакия. През втория период в рушевините на Църква 2, се формира християнски некропол, датиран според радиокарбонния метод от 1514 до 1600 г. В този период е изграден манастирският комплекс „Света Троица“, споменат в два писмени документа от началото на XVII в. Гроб № 4 от локализирания некропол е в суперпозиция с манастирската Църква 1. Това дава за *terminus post quem* на изграждането ѝ времето след първата четвърт на XVI век. Двата християнски храма се намират също в суперпозиция, като по-късният (Църква 1) е изграден върху и със строителния материал от по-ранната Църква 2. Обектът е засегнат при изграждането на водопровод през 50-те години на XX век, който е нарушил дългите стени на двата християнски храма. През 2016-2019 г. е изследван вътрешният обем на еднокорабната Църква 1 и са разкрити външните лица на стените ѝ; проучени са три гробни съоръжения (гробове №№ 1-3) вкопани в подовата хоросанова подложка на притвора на същата – те носят характеристиките на християнския погребален обред и са свързани с функционирането на манастира. Проучена е южната стена на Църква 2, вътрешното лице на северната ѝ стена и част от апсидата. Установено е, че южно от Църква 1, както и от север и юг на южната стена на Църква 2 в строителните деструкции на последната е вкопан средновековен

християнски некропол, от който през 2018 г. са проучени три гроба (гробове №№ 4-6). Културният пласт на некропола е нарушен при изграждането на средновековния манастирски комплекс „Св. Троица“, а в съвременността от водопроводното съоръжение и в следствие на иманярските изкопи. Работата през 2020 г. е съсредоточена в сектора от юг – югоизток на Църква 1 и Църква 2 в рамките на кв. D3, кв. D4, кв. D5, кв. E4 и кв. E5. Културният пласт в тези квадрати не е изчерпан до стерилен седимент – това ще бъде предмет на бъдещите проучвания. В южната половина на кв. D4 са локализирани, проучени и документирани още два гроба от средновековния християнски некропол, означени като гроб № 7 и гроб № 8. Гробните съоръжения представляват ями с правоъгълна (гроб № 7) и трапецовидна форма (гроб № 8), вкопани в културен пласт от строителни деструкции. Разчистените в тях човешки костни останки са в анатомичен порядък, в артикулация и принадлежат на израсли индивиди положени по гръб с глава на запад и крака на изток. По отношение на ориентацията на скелетите се наблюдава изместване от точния запад (270°) в северна посока, което се свързва с обичайното за есенно-зимния период сезонно отклонение в слънчевите изгреви. Долните крайници на погребаните индивиди са изпънати, а горните лежат кръстосани върху костите на гръдния кош и в поязната област. Наблюдава се частично ограждане на скелетите с ломен камък. Плочест жълт пясъчник е положен под главата на погребания в гроб № 8. Гробен инвентар липсва. Намереният върху левия фемур (бедрена кост) железен кован гвоздей насочва към употребата на дървени покрития/ капази. Човешките костни останки са транспортирани в ИЕМПАМ-БАН за осъществяване на антропологичното им изследване.

През 2020 г. се документира част от зид със запазена дължина 5 м, ограждал и укрепвал от изток терасата, върху която се е развивал манастирският комплекс. Той има направление СИ – ЮЗ и е слабо наклонен на изток поради естествената денивелация на терасата от запад към изток и натиска на земните пластове. Попада в кв. E4, кв. E5 и кв. D5. С цел да се разкрие малка част от западното лице на оградния зид, без да се компрометира неговата устойчивост в кв. E4 и кв. D4 се оформи плитък сондаж с дълбочина 0,30 м, дължина 4,60 м и широчина 1 м. Разчистиха се три реда от зида. Установено бе, че той е изграден с преизползвани строителни материали – ломен варовик, жълт пясъчник и отделни тухли, споени с бял хоросан. На източното му лице е запазено легло на открит сантрач поставен, за да подравни зидарията. Максималната запазена височина на зида е 1,86 м, а широчината му е 0,83 м. Източното му лице е било открито, но не е добре оформено и сега е частично обрушено. В края на работния сезон бе извършено геодезическо заснемане от „Геометър“ ООД – Враца на всички проучени до момента археологически структури, което актуализира заснемането от 2018 г.

Намерените находки в хода на проучването са вписани в полевата инвентарна книга под девет полеви инвентарни номера. По-характерните от тях са *бронзов нумус на император Валентиниан II (375-392); османска сребърна монета; корабни жетони, отсечени в Нюрнберг за фирмата Гернер (издавани до 1854 г.) и за фирмата Лауер (с дата – втората четвърт на XVIII – първа четвърт на XIX век). Подемният материал е представен от голямо количество метални скрепителни елементи – железни клинове и гвоздеи с овални глави и четириъгълно сечение, обкови за ъгли, както и керамика, характерна за късното Средновековие.*

В края на настоящия сезон 2020 г. бе извършена полева консервация. В новопроучения сектор с геотекстил и камъни бяха покрити оградният зид в кв. E4, кв. E5 и кв. D5, както и кв. D3 и кв. D4, в които културният пласт не е изчерпан до стерил. Покрити също с геотекстил и укрепени с чували пълни с пръст бяха и структурите проучени в периода 2016 – 2019 г., а именно апсидите на Църква 1 и Църква 2,

северната стена на Църква 1, южната стена на Църква 2. На места се наложи използването при консервацията през миналата 2019 г. чували с пръст да бъдат подменени с нови.

Г. Археологическо проучване на античен и праисторически пласт на многослоен обект Калето в град Мездра. Разкопките се реализират съгласно разрешение за редовно археологическо проучване № 112/2020 година. Те са проведени на през периода от 04 до 30 октомври 2020 година върху площ от 40 кв.м в рамките на 18 работни дни. Средствата за проучванията са осигурени Министерство на културата на Република България по Целева програма за финансиране на археологически проучвания.

Екипът е в състав: Георги Ганецовски (РИМ-Враца) – ръководител, доц. Сергей Торбатов (НАИМ-БАН) – съръководител на експедицията, д-р Вивиана Митева и студентката от СУ „Св. Климент Охридски” Десислава Иванова. В проучванията са ангажирани 6 работници от Враца и село Оходен, както и експерти.

Основна цел на експедицията е прецизиране хронологията и стратиграфията на къснохалколитното селище Мездра-Калето. Определяне хронологическата позиция на обекта в контекста на финала на култура Криводол-Сълкуца и на съответния етап от финалния халколит (култура Галатин).

От 04 до 08 октомври 2020 година под ръководството на доц. Сергей Торбатов са проучени пластове от античната епоха в участък от територията на обекта, разположен в югозападната му част. Проучената площ възлиза на около 25 м². В хода на разкопките през втората половина на 80-те години на ХХ в. тук са били частично изчерпани културните напластявания, до ниво, хронологически съответстващо на началото/първата половина на IV в. сл. Хр. Установени са останки от две архитектурни структури, разположени в суперпозиция. Точната им датировка не може да бъде определена, тъй като съответстващият им археологически контекст не е наличен. Установено е, че по-ранната от архитектурните структури е вкопана в пласт, свързан с функционирането на езическото светилище поне през първия период от неговото съществуване, обхващащ първата половина/средата на III в. сл. Хр. В проученото пространство на изток от структурата бяха регистрирани няколко последователни жертвоприношения, извършени според присъщите за светилището ритуали, установени през предходните археологически кампании. Придобит е многоброен и разнообразен подемен материал, чиято датировка е в рамките на III в. По-късната регистрирана структура, която възсяда и частично преизползва останките от по-ранната, с голяма увереност следва да бъде отнесена към периода на късната античност и по-конкретно – към първата половина на VI в.

От 09 до 28 октомври са реализирани проучвания на **праисторическите пластове** след изчерпване на по-късните културни отложения (обр. 6-7).

Обстоятелството че Калето край Мездра представлява многослоен обект, определя сондажния характер на археологическите проучвания на праисторическите пластове, в участъците, където разположените във височина структури от по-късните периоди (римската, късноантичната и ранновизантийската епохи) го позволяват без да бъдат засегнати каменните градежи. Границите и размерите на сондажите се определят от съществуващите на терена, частично консервирани късноантични каменни стени.

Според приетата при изследванията на праисторическите културни отложения номерация, са разкопани два сондажа: **сондаж III/21** и **сондаж III/22**.

В **сондаж III/21** са проучени останките от дървено-кирпичени опожарени структури, датиращи според керамичния материал към финалния халколит и към късната каменно-медна епоха, като е достигната скалната основа на ридата. Под керемидено-опалените мазилки е разчистено подово ниво с бежово-жълт цвят. В деструкциите над него са открити многобройни керамични фрагменти от късната

каменно-медна епоха, животински кости (говедо, птици, прасе и елен); *каменни чукала и подложки; специализирани кремъчни артефакти (пластини и стъргалки); медно острие, костени шила и виртуозно изработена костена шпатола*. Данните показват, че е проучена част от опожарена постройка с конкретни занаятчийски функции.

В **сондаж III/22** са проучени два културни пласта. Горният пласт е маркиран от големи камъни и останките от опожарена дървено-кирпичена структура, датираща според намерения керамичен материал към финалния халколит (протобронзов период). Открити са опалени мазилки със загладена страна; характерна за периода керамика, наситена със счукани мидени черупки и специфичен орнамент; животински кости и недовършен *двоен каменен чук-скиптър*.

Долният пласт е представен от опалените до керемидено останки от масивна дървено-кирпичена структура от късния халколит, която според контролния разрез в сондажа, изглежда е била двуетажна. Общата дебелина на опалените деструкции е 0,6 м. Сред опожарените останки са открити големи количества натрошени керамични съдове, включително *миниатюрни съдчета и фрагменти с цветно-рисувана украса; животински кости; рог на елен; специализирани кремъчни артефакти (пластини и стъргалки), счупени антропоморфни фигурки и накити от кост*.

В южната част на сондажа е установено правоъгълно нарушение със съвременен характер и дълбочина на вкопаването около 60 см. То прерязва замазките на пещ от периода на финалния халколит. На дъното му е разчистено струпване на големи камъни. В дълбочина се попадна на яма, съдържаща пепел и фрагменти от счупен на място голям керамичен съд, вероятно хранилище. Анализът на керамичните фрагменти показва, че ямата принадлежи към ранножелязната епоха и нарушава културните отложения от късния халколит.

Данните показват, че двете опожарени структури от късния халколит в сондажи **III/21** и **III/22** са синхронни и маркират според откритите находки работилници за обработка на животински кожи.

Керамиката от финалния халколит е особено интересна. Глината е наситена с неорганичен опоснител основно едри пясъчинки, шамот и множество дребни пясъчинки или в съдържа органични примеси (счукани мидени черупки), личащи по повърхността на стените. Регистрирани са фрагменти от полусферични паници; отворени гърнета и чаши с есовидна профилация и излизащи на устието дръжки, снабдени с големи, излизащи над устието дръжки); гърне (тип „млечник“) с голям, сферичен търбух и малки, вертикални дръжки, поставени между устието и раменете). Срещат се и грубо оформени малки, вертикално поставени дръжки. Хронологически определящи са дръжка тип „шайбен-хенкел“ и плитко врязан (щампован) орнамент, инкрустиран с бяла материя, в някои случаи покриващ големи полета от външната повърхност. Срещат се релефни хоризонтални или вертикални ленти. Представената керамика принадлежи към керамичния комплекс на култура Галатин.

Къснохалколитната керамика е идентична с тази от откритите къснохалколитни керамични комплекси през предходните години. Тя с е открива в двата сондажа и принадлежи към керамичния комплекс от последната фаза на късния халколит, представящ финала на култура Криводол-Сълкуца-Бубани. Особено впечатление правят фрагменти с рисувана украса (червена и бежова боя), както и фрагменти с богата графитна украса.

Скалният рид над река Искър в Мездра е запазил следите от две последователно съществували укрепени селища от края на каменно-медната епоха и преходния период от енеолита към бронзовата епоха. Селищата са унищожени от стихийни пожари, благодарение на които структурите и съдържащите се в тях материали са се запазили добре. Този времеви отрязък обхваща края на V и първата половина на IV хил. ВС. –

един слабо проучван период в Северозападна България. Многобройните ценни находки доказват ясно отличима диференциация на занаятчийското производство. Проучванията ни установяват, че селището е обитавано от майстори-декоратори на керамика; от майстори на обредни предмети и оръдия от кост и от занаятчии, произвеждащи изделия от мед, които са имали високо социално положение в местната общност. Една от най-значимите находки от този период е откритото през 2008 година „Светилище на тура”, което няма аналог в Европа. Изследванията показват топографска приемственост на светилищните структури през различните периоди. На същото място, където се е намирало „Светилището на тура” са регистрирани обредни ями от ранножелязната епоха (VII-V век BC), а през римската епоха (II-IV век) върху по-голяма площ последователно функционират две светилища и храмова постройка.

Десетките находки от метал и кост (сребърни и бронзови монети от III век, бронзова ажурна лъжичка, апликации и накрайници за дръжки), намерени през първия етап на проучванията под ръководството на доц. Сергей Торбатов, са предадени по съответния ред на РИМ-Враца.

След края на проучванията каменните стени от късната античност, ограждащи двата сондажа са завити с геотекстил и временно консервирани. Проучванията в посочения участък на обекта ще продължат през 2021 година. Подготвя се проект за пълна консервация и социализация на каменните структури в западната част на археологическия обект.

Д. Спасителни археологически проучвания на обект: Структура с цилиндрична форма, изградена от дялани камъни без видима спойка в ЦГЧ на град Враца, на паркинг между улица "Плиска" и ул. "Кетхудов" с ръководител д-р Нарцис Торбов и шестима работници от град Враца. Проучването е реализирано с Разрешение за спасително археологическо проучване № 6/2020. То стартира на 28 януари и продължи една седмица. В хода на разкопките не бяха открити археологически материали. Установи се, че разкритата структура е изградена през XIX век и е функционирала с определено предназначение през миналото столетие.

Е. Във връзка с извършване на ОВОС или с инвестиционни намерения са осъществени теренни археологически издирвания и археологически наблюдения за контрол, проверка и регистриране на движими и недвижими културни ценности:

а) *Теренно археологическо издирване* определено от инвестиционно намерение за добив на варовик в землищата на селата Габаре и Драшан, общ. Бяла Слатина, обл. Враца за установяване наличието или липсата на регистрирани и нерегистрирани недвижими културни ценности в рамките на площ „Кети“ за добив на скално-обличовъчни материали – инвестиционно намерение на „Минтис Майнинг“ ЕООД, град София (Георги. Ганецовски – ръководител, Нарцис Торбов и Александра Петрова – зам. ръководители; Разрешение № 4/2020 г). При извършения обход на 31 януари и 1 февруари 2020 в североизточния сектор на площта бе локализиран нерегистриран до момента археологически обект, датиращ от праисторическите периоди (неолит-енеолит), ако се съди по събраните от повърхността на терена фрагментирана праисторическа керамика с органични примеси, каменни оръдия на труда, кремъчен фрагмент с ретуш. Участъкът е изключен от площта на инвестиционното намерение;

б) *Теренно археологическо издирване* в рамките на два дни (28-29 май) бе извършено в землището на с. Горна Кремена, общ. Мездра, обл. Враца с цел установяване на предполагаеми археологически недвижими културни ценности и тяхната застрашеност, както и за преценка необходимостта от провеждане на евентуални спасителни проучвания във рамките във връзка със съгласувателна процедура на инвестиционно намерение за добив на варовик на „ЕКО СОЛАР 2010“ ООД, град Карлово в площ „Хоризонт“. (Александра Петрова – ръководител, Нарцис

Торбов и Георги Ганецовски – зам. ръководители; Разрешение № 182/ 2020 г.). Издирването не установи наличие на недвижими и движими културно-исторически ценности;

в) *Теренно археологическо издирване*, осъществено на 15 и 16 юни с цел проверка за наличие на движими и недвижими културно-исторически ценности в площ "Тангра-изток", землище на с. Старо село, общ. Мездра, обл. Враца и с. Долна Бешовица, общ. Роман, обл. Враца във връзка с инвестиционно намерение за добив на варовик на „Лайм Рок“ ООД, град София (Н. Торбов – ръководител, Ал. Петрова и Г. Ганецовски – зам. ръководители; Разрешение №280/2020 г). Издирването не установи наличие на недвижими и движими културно-исторически ценности;

г) *Теренно археологическо наблюдение* съгласно чл. 161, ал. 2 от ЗКН, осъществено в периода от 15 до 20 януари включително от археолозите дин Нарцис Торбов, Александра Петрова и Георги Ганецовски в ЦГЧ на Враца във връзка с локализирана каменна цилиндрична структура на паркинг между улица "Плиска" и ул. "Кетхудов". Наблюдението предшестваше спасителното археологическо проучване на структурата и включваше разчистване на асфалтовата настилка и насипът под нея с механизизирана техника, както и обезопасяване на дълбокото над 10 м съоръжение. Спасителното проучване започна на 28 януари;

д) *Теренно археологическо наблюдение* съгласно чл. 161, ал. 2 от ЗКН, осъществено в периода 16 юни – 09 юли 2020 година от екип в състав Георги Ганецовски (ръководител) и Вивиана Митев с Разрешение за спасително археологическо проучване № 16/2020 г. във връзка със строителните дейности изпълнявани от фирма „Европейски пътища“ АД по договор с АПИ касаещ изграждането на високоскоростен Път I-1 (E-79) „Мездра-Ботевград“, Лот 2 от км 161+376 до км 194+174.800 от град Мездра до село Лютидол. По време на наблюдението на отсечката с дължина над 13 км са регистрирани два археологически обекта (недвижими културни ценности):

- в участъка от км 161+367 до км 174+800 в участъка на км 173+400 край село Лютидол, община Мездра след изгребване повърхностния слой, земекопните машини са засегнали останките на недвижими културни ценности, добре отличаващи се на въздушна снимка (*Обект 1, Лютидол*). Наблюдават се останките на две, застъпващи се каменни структури, едната с правоъгълна, а другата с овална форма, разположени в източната част на трасето. Документирани са до два реда камъни на кална спойка, голямо количество пепел и керамични фрагменти. Те указват за нетрайни, опожарени структури, заемащи площ от около 160 кв.м и попадащи в границите на сервитута. Събраният археологически материал представя два периода: РЖЕ и Късна античност (V-VI век). Намерени са ковани железни клинове и железен накит (двойна гривна) с позлата. Обектът е регистриран при теренни издирвания през 2011 година от доц. Сергей Торбатов по данни от керамични материали, отнесени към късно-османски период (АОР 2011).

- в участъка на км 163+720 до км 164+000 северно от град Мездра, след изгребване повърхностния слой, земекопните машини са засегнали останките на недвижими културни ценности, добре отличаващи се на въздушна снимка. По събрания археологически материал са констатирани два културни пласта: праистория (КМЕ) и късно средновековие (*Обект 2, Дърманци*). Наблюдават се концентрации на камъни, вероятно останки от структури Намерени са ковани железни клинове и оловен предмет. Обектът обхваща площ от 13 129 кв.м по сервитута на пътя.

Поради продължаващите строителни дейности теренното археологическо наблюдение е продължено в последните месеци на 2020 година. От пролетта на 2021

година се очаква реализирането на спасителни археологически проучвания на регистрираните обекти 1 и 2.

е) *Теренно археологическо наблюдение* съгласно чл. 161, ал. 2 от ЗКН, осъществено от 17 юни до края на месец ноември 2020 година от екип в състав Александра Петрова и Нарцис Торбов с Разрешение за спасително археологическо проучване № 17/2020 г. във връзка със строителните дейности изпълнявани от „Геострой“ АД, София и „Пътстрой-92“ АД, Ботевград по договор с АПИ, касаещ изграждането на високоскоростен Път I-1 (E-79) „Мездра-Ботевград“, **Лот 1** от км 174+800 до км 194+164.89 (от Лютидол до Ботевград). По време на наблюдението е локализиран неизвестен до момента археологически обект в подножието на каменната кариера на с. Скравена при „Надлез при км 187+869.78“. Съгласно изискванията на ЗКН обектът, който датира от Античността ще бъде подложен на пълно проучване през 2021 г., след което строителството на пътя в този участък ще продължи. В края на отчетната година от трасето на Лот 1, което има обща дължина 19 км 364,89 м остават неизкопани общо 10 км 344,89 м, както следва: 5 км и 200 м от км 174+800 до км 177+000 (в процес на препроектиране) и от км 178+000 до км 181+000; 2 км от км 184+000 до км 182+000; 940 м от км 184+880 до км 185+820 (пътен възел за с. Новачене – предстои да се проектира); 2 км 164,89 м от км 191+960 до км 194+164,89. Изграждането на пътя ще продължи през 2021 г., а с него и археологическото наблюдение.

От казаното може да се заключи, че въпреки тежката пандемична обстановка, археологическият сезон на РИМ-Враца беше колкото наситен с теренна работа, толкова и успешен.

През 2020 година проучвателската и събирателска работа на **отдел „Етнография“** (*Недка Димитрова, Силвия Гарванска и Йоана Нанкова*) се придържахме към плановите задачи с основна цел обогатяване на етнографските колекции във фонда и експозициите на отдела с ДКЦ в областта на материалната култура до колкото сложната обстановка го позволяваше. Представените материали на оценителните комисии са обработени според нормативните изисквания – попълване на временни разписки, приемно-предавателни актове и изготвяне на експертни заключения. През отчетния период във фонда са постъпили 61 броя експонати. *Дарители* през 2020 година са: Стефка Вълкова от гр. Враца – традиционно тъкана черга, Бета Радулова, гр. Враца – шевна машина „Сингер“, Николай Томов, гр. Враца – 11 бр. стъклени чаши и чинийки, Теменужка Литова, гр. Враца – 8 бр. вълнени покривки, Марияна Гешева, гр. Враца – 16 бр. плетени покривки и миля, Бойка Лозанска, гр. Враца – просфорник и огрибка, Боряна Петрова, гр. Враца – 7 бр. детски рокли, Сийка Танкова, гр. Враца – 7 бр. традиционни тъкани, Оля Генова, гр. Враца – 4 бр. кенарени ризи, торбичка и месал, Сашка Върбанова, гр. Враца – 2 бр. кенарени ризи, Тодор Митов, гр. Враца – хурка и въртележка.

Отделът разполага с възможности и съответната подкрепа за идеи и инициативи от ръководството на музея, които обаче не се използват пълноценно. Нужни са повече активност и резултати в това направление, чрез работа на терен.

Събирателската работа на отдел **„История на България XV-XIX век“** (*Красимир Григоров*) се определя от ограниченото време за работа, предвид обстоятелството, че той излезе в заслужена пенсия през месец септември. Тук е мястото да пожелаем на новоназначената уредничка в отдел „История на България XV-XIX век“ успех и резултатност в тази нелека задача.

През 2020 година продължи издирването и събирането на материали, свързани с икономическото, общественно-политическото и културното развитие на Враца и региона от периода на българското Възраждане. Проведоха се срещи с представители на врачански фамилии с цел обогатяване на музейния фонд чрез дарителска дейност. Отново най-често срещаните материали сред даренията бяха фотодокументите.

Наследниците на Ананий Тошев - братята Пламен и Огнян Тошеви, и Галина Тошева отново *дариха* на отдела оригинални материали, свързани с работата на една от първите тъкачни фабрики във гр. Враца – „Савка Тошева”, които постъпиха в основния фонд на музея – общо 18 броя ДКЦ. Те включват автентични мостри на платове, произвеждани във фабриката, мостри на багрени конци и специализирани каталози, кореспонденция и рекламни материали, както и учебници, и художествена литература от личната библиотека на фамилия Тошеви.

В научно-спомогателен фонд са приети общо 13 броя материали от личния архив на Ангел Бошнаков, дарени от Нели Кърцова – сканирани копия на документи, в т.ч. скица на къщата му във Враца, брачно свидетелство, както и копия на негови снимки като военен и един сватбен портрет.

Проучвателската и събирателска дейност на отдел **„Нова история”** (*Мирослава Топалова*) е насочена към продължаване на издирване и събиране на материали, свързани с икономическото, общественно-политическото и културно-просветното развитие на Враца и региона, като основния източник са дарителите.

Реализирани бяха срещи с наследници на врачански фамилии, които притежават интересни за музея материали. През 2020 г. в отдел „Нова история” няма откупени материали. По-значими *дарения* през годината са: документи и пощенски картички от семейния архив на Иван Симеонов „Рунтавия кмет”, дарение от правнука му Любомир Иванов Симеонов (крепостни актове, свързани със семейството на Иван Симеонов (Рунтавия кмет) и с фамилията на съпругата му Мара Бърборска от 1906 и 1907 години; разделителен акт между наследниците на покойния Коцо Бърборски; домашен продавателен запис; определение за отчуждаване на имот във Веслеца; пощенски карти (картички) с изображения повръщането на сабята на Шукри Паша от Н.В. Царя в знак на храброст, на площад „Христо Ботев” в града, цветен, панорамен изглед на гр. Враца; книга „Войната за Освобождението на България 1877 – 1878 г.”, част втора, дарение от Георги Лилев Тодоров от кв. Бистрец; дарение от Христо Стефанов Музийски от село Цаконица: кръст за храброст на Христо Данов Геновски, дядо на дарителя, Съветски и Австро-Унгарски медали, колекция монети и др; дарение от Цветана Христова Роджева: семейни снимки, предмети и документи на фамилия Роджеви, материали на Туристическо дружество „Ботев” – Враца и на самодейната опера в града, забавна семейна игра „Шегите на Амур” и др; спомени, написани и съхранени от Цветко Атанасов Нинов Мраморенски, подпоручик в 35 пехотен Врачански полк по време на Втората Световна война, дарение от внука му Валери Цветков Вълков от гр. Враца; карта на пътищата в Царство България, издадена през 1926 година по случай 50 годишния юбилей от Освобождението и 1 000 годишнината от царуването на цар Симеон Велики, дарение от Горица Михайлова Маджарска от гр. Враца; регионални вестници от Враца, Мездра и Оряхово от периода 1932 – 1935 г., дарение от Георги Ганецовски, директор на РИМ – Враца и пощенка картичка с изглед откъм Бубарница и Коприно-тъкачница в гр. Враца, дарение от Евгени Кучков от гр. Мездра.

През 2020 г. в основен фонд на отдел Нова история са постъпили 97 броя материали, а в научно-спомогателен фонд – 1 бр.

Отдел „Най-нова история” (Христина Христова) продължи да развива своята многопластова дейност, определена от спецификата, чувствителността и динамиката на хронологическия обхват на този период, паралелно с оказваната съвременна помощ на директора в административната работа.

През годината бяха документирани и фотодокументирани по-значимите културни и обществени събития във Враца и в частност тези, на които организатор и домакин бе РИМ-Враца, което е важна част от акумулираната архивна информация за дейността ни. Направени са общо: 978 снимки, които се обработват и описват, за да заемат своето място в научно-спомогателния фонд на отдела.

Всички събития, чествания, изложби, празници, годишнини, дейности на РИМ - Враца и други са придружени със съответните рекламни материали, юбилейни вестници и издания, програми, покани и афиши, които са събрани, обработени и предадени в основния и научно-спомогателния фонд на отдела.

В основния фонд на отдела постъпиха още: издания свързани с краеведски проучвания, както и книги, чиито автори са родени или живеят във Враца и Врачанския край; колекция от наградни флагчета на ПМГ „Акад. Иван Ценов” – Враца от участия на възпитаници на училището в спортни прояви, математически турнири, турнири по физика и различни състезания, съревнования и прегледи провеждани на регионално и национално ниво през 70-те, 80-те и 90-те години на ХХ век; монтьорски кънки за изкачване и слизане по кръгли електрически стълбове – дървени или бетонни; книжка за инкасиране на ел. енергия за битови нужди от 70-те години на ХХ век; снимки свързани с историята на Враца и Врачанския край; шрайбпроектор „Лектор 01” от 1975 година; механични пишещи машини „Марица 11” и „Хеброс 1300 Ф”; абонатен високоговорител „Тонмайстор” (радиоточка) от 70-те години на ХХ век; електронни касови апарати с фискална памет „Елка 2000” и „Елит М2”; електрически термо-хигрометър М 34 от 1974 г.; ученически пособия, книжки, списания и развлекателни игри от 70-те и 80-те години на ХХ век; членски книжки, грамоти и удостоверения от 60^{те}-80^{те} години на ХХ век; наградни знаци, значки и мн. други.

През 2020 г. в основен фонд на отдел „Най-нова история” постъпиха 315 броя материали, а в научно-спомогателен фонд – 60 броя.

Продължава събирането на: данни и материали за обществения и културен живот на Врачанския край в най-ново време и свързаните с него личности; сведения, рекламни и други материали и образци от производствата на предприятия и фирми във Врачанския край; снимки, вещи и документи на личности, свързани с най-новата история на Врачанския край.

Поддържат се установените ползотворни контакти с краеведи от Врачанска област, които любезно предоставиха на електронни носители (за архива на отдела) снимки, свързани с миналото и съвременното на селища от региона. *За 2020 г. отдел „Най-нова история” има 10 дарители.* Получените през годината местни периодични издания (в. „Конкурент”, в. „Северозапад днес” и в. „Мездра ХХI век”) се съхраняват в отдела.

През отчетния период отдел „Художествена галерия” (Христо Божков и Милен Василев) продължи обработката на наличните творби във фондовете, като основен източник за постъпленията във фонда при Художествената галерия са *регионалните, националните изложби и тези от съвременни творци.*

Заради безпрецедентната ковид криза не бяха осъществени изложбите: изложба скулптура по повод 85 години от рождението видния врачански скулптор Цено Ценов, юбилейна обща художествена изложба на набор 1970 от школата на Евгени Тодоров, изложба живопис на Анелия Карабенчева, Национална изложба „Земята Ботева-2020”, поради което не бяха реализирани никакви постъпления във фонда на Художествената

галерия. Силно се надяваме тази ситуация да се промени през следващата 2021-ва година.

Дарителството продължава да е важна част от събирателската работа на музейните специалисти. Видно от изложеното по-горе за попълване на фондовете от събирателската работа на дарителите и приятели на музея разчитат отделите „Етнография“, „История на България XV-XIX в.“; „Нова история“, „Най-нова история“, „Художествената галерия“ и в някои случаи отдел „Археология“. Ползотворното сътрудничество с родолюбиви българи, съзнаващи важността на историческата информация, съдържаща се в движимите културни ценности, дава силна мотивация в работата ни, но същевременно напомня за огромната отговорност, стояща пред нас за опазването им! Защото от една страна дарителите изцяло ни се доверяват, а от друга това е част от нашата кауза.

От името на музейната колегия благодаря на всички дарители за оказаното доверие в подкрепа на една родолюбива кауза!

Резултатите от **събирателската работа** на отделите по данни на отдел „Фондове“ и сравнени с предходните години (съответно за 2019 и 2018, са посочени в таблицата по-долу.

ОТДЕЛ	ОСНОВЕН ФОНД			СПОМАГАТЕЛЕН ФОНД		
	2020 г.	За сравнение		2020 г.	За сравнение	
		2019 г.	2018 г.		2019 г.	2018 г.
АРХЕОЛОГИЯ	78	48	122	115	51	69
НУМИЗМАТИЧЕН ФОНД	60	40	61	0	32	0
ЕТНОГРАФИЯ	45	34	49	40	92	9
ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИЯ XV-XIX ВЕК	18	1	25	13	42	43
НОВА ИСТОРИЯ	105	61	44	6	22	69
НАЙ-НОВА ИСТОРИЯ	317	121	1576	60	183	235
ХУДОЖЕСТВЕНА ГАЛЕРИЯ	0	3	9	0	2	0
ОБЩО	623	308	1886	234	424	425

Обменният фонд – 2 броя отново е попълнен от отдел „Археология“ най-вече с предмети придобити по съдебни решения от историко-археологически експертизи спрямо нарушители на Закона за културното наследство, но занапред с променената нормативна уредба постъпленията, касаещи обменен и научно-спомогателен фонд ще приведени съобразно актуалните изисквания на наредба Н-6 за формиране и управление на музейните фондове. и 2018

Сравнителният анализ, видно от показаната таблица на представените резултати спрямо предходната 2019 година в крайни цифри показва ръст на постъпленията от събирателската работа, което е индикация за добри резултати въпреки цялостната стагнация заради пандемията. По отношение сравнителният анализ спрямо 2018 година, става видно, че има още много какво да се изисква за достигане на тези нива.

Продължи изготви експертни заключения на материалите от идентификационните комисии в изпълнение на Наредба Н-3/03.12.2009 г за реда за извършване на идентификация и за водене на Регистъра на движими културни ценности“, които бюрократизират и затрудняват работата по обработка на постъпващите в музея културни ценности. Важно обстоятелство е, че голяма част от постъпленията на отдел

„Археология“ се реализират с няколко месеца забавяне заради реставрациите и научната обработка на ДКЦ.

Събирателската работа е важен критерий (но не и единствения) за свършеното през годината и когато говорим за повишаване на работната заплата и допълнителни социални придобивки, би следвало да си припомним за вложените усилия и професионализъм през изтеклата година, изразени чрез посочените по-горе цифри.

Музейните фондове (*Ралица Цветкова и Петя Митова*) продължиха да извършват своите ежегодни управленски дейности, свързани със задължителната инвентаризация на ДКЦ.

През 2020 г. бяха насрочени и проведени четири броя идентификационни и фондови комисии с изготвени 233 броя експертни заключения.

Със Заповед № А 63/16.11.2019 г. на Директора бе назначена ежегодната инвентаризация по репрезентативния метод на ДКЦ от основен фонд на отделите, на ДКЦ от благороден метал във фонда и експозициите на музея, включително монетите от благороден метал.

През годината отдела изготви 23 броя справки за Министерство на културата и Министерство на вътрешните работи относно регистрацията на ДКЦ в РИМ-Враца.

Във връзка с писмо Изх. № 04- 02-314/17.12. 2019 г. на Министерство на културата и въз основа на Заповед № А 2/06. 01. 2020 г. на Директора бе извършена пълна инвентаризация на хладно и огнестрелно оръжие, съхранявано във фонда и експозициите на музея.

Във връзка с промяна на Наредба № Н – 6 от 11 декември 2009 г. за формиране, управление и идентификация на музейните фондове / загл. Изм. и Доп. – ДВ, бр. 87 от 2020 г., в сила от 09.10.2020 г. отдела изготви предложение за отпечатване на нови Актове за приемане/предаване, които ще се използват в РИМ-Враца от 2021 г.

От фондохранилищата са предоставени на уредниците и други специалисти за различни научни, експозиционни и изследователски дейности общо *1566 броя* културни ценности. Дигитализираните движими културни ценности през изтеклата година са *100 броя*.

Фондовичките съдействия в подготовката на организирани от уредниците на музея през 2019-та година изложби и временни кътове. Своевременно бяха документално обработени и предоставени за временно ползване движими културни ценности, свързани с наше участие в планирани и гостуващи изложби. Това са *изложбите*: „Постъпления във фондовете на РИМ–Враца през 2019 г.“; „Порцеланът в бита на врачани“, Фотодокументална ретроспективна изложба по повод 40 години от откриването на централната сграда на РИМ – Враца и музейните експозиции в нея; Изложба „Съкло и керамика“; временните експозиционни кътове по повод 120 години от рождението на видния читалищен деец Иван Докев; по повод 55 г. от „самоубийството“ на Иван Тодоров – Горуня; по повод 55 години от смъртта на Ангел М. Орозов; по повод 240 години от рождението на Димитраки Хаджитошев и по повод 145 години от рождението на проф. Димитър Йоцов и 170 години от рождението на х. Ангел Д. Йоцов.

И през 2020 година помещението, определено за „научен и учрежденски архив“ на музея не беше ремонтирано, заради недостатъчни средства, като основната причина е нежеланието на община Враца да окаже каквато и да е финансова подкрепа за извършване на ремонти. Всички намерения до настоящия момент се изчерпват с изготвяне на количествено-стойностни сметки. След извършените ремонти на изцяло амортизираната дограма в Голямата зала на ХГ и зала „Каменна дъга“, свързан с юбилейната годишнина на Централната сграда, ръководството на музея очаква приоритетен за 2021 година да бъде този ремонт. Но също така очакваме активност от

отдел „Фондове“ при откриване на програми и изготвяне на проекти за финансиране на този тип дейност – за да не бъдат претенциите „голословни“. Статистическите данни за фондовата дейност до 2020 година са посочени в таблицата по-долу:

ФОНДОВА ДЕЙНОСТ КЪМ 2020 г.

ПОКАЗАТЕЛИ:	ДО: 31.12.2019 г.	ОТКУПЕНИ: ЗА 2019 г.	ДАРЕНИ: ЗА 2020 г.	ОБЩО ДО: 31.12.2020 г.
ОСНОВЕН ФОНД	92413	-	623	93036
НСФ	45383	-	234	456173
ОБМЕНЕН ФОНД	256	-	2	258
ОБЩО	138052	-	859	138911

В графата дарени са включени и постъпленията, придобити в резултат на археологически проучвания.

Постъпленията от ДКЦ в основния и научно-спомогателния фондове са посочени в раздела по отдели по-горе.

Продължи събирането в научно-спомогателния фонд на музея на десетки фото и видео кадри, на електронни носители, документални филми, течения на местните вестници, книги, масов и разнообразен материал с близка до музейната дейност характеристика.

Работа в архиви и библиотеки. Тя остава от важно значение за пълноценната научно-изследователска дейност на музейните работници, която е пряко свързана с архивите и библиотеките и е зависима от определените средства за командировки, които и през 2020 година останаха неизразходени по предназначението си. Основната причина стои в пандемичната обстановка през повечето месеци от годината и наложените от това ограничения за пътувания и посещения в културни институции,

Христина Христова продължи своята дейност в Държавен архив – Враца и Регионална библиотека „Христо Ботев” - Враца по темите заложи в годишния план: „Водоснабдяване на град Враца след 1944 година“ и „Към историята на някои професионални училища във Враца през 40-те/50-те години на ХХ век“.

Мирослава Топалова прави справки във фонда на отдел Нова история, в периодичния печат, в интернет. Ползва специализирана литература относно уточняване на личности и събития от периода на Новата история във Врачанско. Ползвани са дигиталните услуги на Регионална библиотека „Хр. Ботев” – Враца, Народна библиотека ” Св.Св. Кирил и Методий”, библиотеката и архива на ЦДА – София и др.

Красимир Григоров работи в библиотеката на РИМ Враца и тази на Държавния архив - Враца, търсейки по-добри възможности за пряк достъп до литература и част от дигиталното съдържание по значими теми, свързани с наследници на активни участници в събитията от втората половина на ХІХ век.

През 2020 година *Теодор Вълков* продължи с изготвянето на библиотечните справки за ежемесечния информационен бюлетин, като за целта са прегледани 217 броя от трите врачански вестници.

Бройката на публикациите за дейността на РИМ-Враца през изминалата година е 51, на уредниците – 26 тематични публикации. През годината беше оказано и съдействие при завеждането на нови книги в музейната библиотека.

Пламен Петков обработи и заведе в библиотечния фонд 261 нови книги. Той поддържаше библиотечна дейност на музея спрямо посетители и колеги, търсеци специализирана информация.

Уредниците в отдел „Художествена галерия“ ползваха справочници, спомагателна литература, вестници и интернет във връзка с подготовката на словата при откриването на различните изложби, свързани с годишнини от рождението на големи български художници и художници родени в град Враца.

Научно-изследователската работа на музейните специалисти по отношение на разработваните теми продължава да е динамично променяща се предвид честите изменения в изследователските ситуации, независимо обвързаността ѝ с годишния план за съответния период.

Завърши разработването на следните теми: „Археологически открития в раннонеолитното селище и обреден център Оходен-Валога през 2019 година“ (*Георги Ганецовски*, XXXI-ви Зимни четения 2020); „Medieval belt elements found in Northwestern Bulgaria“ (report for the International Scientific Session PONTICA, 53rd Edition, Constanța, Romania, october 14th to october 16th 2020, *Al. Petrova, Maria Christova-Penkova*); „Археологически сезон 2019 - редовни проучвания на многопластовите обекти в м. Градище, край Вратцата и в м. Манастирски дол, югоизточно от Враца“ (*Нарцис Торбов и Александра Петрова*, XXXI-ви Зимни четения 2020); „Пафти от фонд „Етнография“-магия и символика“ (*Недка Димитрова*, XXXI-ви Зимни четения 2020); „Християнски символи върху монети от IV век. Преход от езичество към християнство“ (*Йоана Нанкова* XXXI-ви Зимни четения 2020); Мъжкото народно облекло от Врачанско от края на XIX началото на XX век (*Силвия Гарванска* XXXI-ви Зимни четения 2020); Аферата на века „Германия“ (*Красимир Григоров* XXXI-ви Зимни четения 2020); „Светите места във Врачанската духовна обител“ (студия, *Красимир Григоров*); „Военните знамена на полковете от Северозападна България разказват“ (*Мирослава Топалова* XXXI-ви Зимни четения 2020).

Публикувани теми:

- „Ножът - МАХАИРА или SICA (II в. пр. Хр. – нач. на II в.) като част от културно-историческото наследство на Балканите“. София, ProVias, 397 с. 2020, монография (*Нарцис Торбов*, публикувана дисертация за присъждане на научна степен „Доктор на науките“);

- „Антични мечове от България. LA TÈNE C – LA TÈNE D. София. ProVias Sofia, 290 с, 2020, монография (*Нарцис Торбов*);

- Archaeological Context and Historical Realities. – In: Volum dedicat împlinirii a 140 de ani de la prima mențiune a muzeului constănțean (1879-2019) PONTICA LII, MUZEUL DE ISTORIE NAȚIONALĂ ȘI ARHEOLOGIE CONSTANȚA, 253-259, Medieval Jewelry with Cowrie Shell, *Cypraea pantherina* (*Aleksandra Petrova, Maria Christova-Penkova*)

Започна или продължи работата по темите:

„История на хляб от лимец – експериментална археология и алтернативен туризъм“ (*Георги Ганецовски*); „Археологически проучвания и открития в Мездра–Калето през 2003-2020 година“; Многослойно укрепено селище от ранната бронзова епоха, протобронзовия период и средния халколит Борован-Езерото“ (*Георги Ганецовски*); „Началото на новокаменната епоха в Северозападна България по данни от керамиката“ (дисертация за присъждане на научно-образователна степен „доктор“, *Георги Ганецовски*); „Археологическо проучване на антично укрепление и средновековен град, край прохода Вратцата, 2007–2019 г.“ (*Нарцис Торбов, Александра Петрова*); Северозападна България през VI – XIV век по археологически данни (*Александра Петрова*, дисертация за присъждане на научно-образователна степен „доктор“); „Водоснабдяване на град Враца след 1944 година“ (*Христина Христова*); „Към историята на някои професионални училища във Враца през 40-те/50-те години на XX век“ (*Христина Христова*).

Участия в научни семинари и проучвания: „Управление на нематериално културно наследство: как се включват гражданите“, 27 февруари (*Недка Димитрова и Йоана Нанкова*); „Послания на човешките цивилизации от древността“, проведен в рамките на шестия фестивал за древни култури „Слънцето на Годорка“, в с. Оходен (*Георги Ганецовски, Александра Петрова, Силвия гарванска, Йоана Нанкова, Недка Димитрова*); теренно етнографско проучване на материалната и духовната култура в с. Върбешница, 23 юли (*уредниците в отдел „Етнография“*); теренно етнографско проучване на материалната и духовната култура в с. Долна Кремена, община Мездра, 16 октомври (*уредниците в отдел „Етнография“*);

Христина Христова продължи своята дейност в Държавен архив – Враца и Регионална библиотека „Христо Ботев“ - Враца по темите заложи в годишния план: „Водоснабдяване на град Враца след 1944 година“ и „Към историята на някои професионални училища във Враца през 40-те/50-те години на ХХ век“.

Продължава липсата на активност по отношение на научно-изследователската работа на част от музейната колегия, а това са завеждащ отделите „Фондове“ (Рапица Цветкова) и „Художествена галерия“ (Христо Божков). Отново настоятелно подканвам колегите в тези отдели да излязат от летаргията в научно-изследователската работа ако претендират за самочувствието, че работят в престижна научна институция, наречена Регионален исторически музей - Враца.

Археолозите защитиха успешно научните отчети за проучванията през „Археологически сезон 2019“ пред секциите Праистория, Антична и Средновековна археология на НАИМ – БАН, както и за реализираните многобройни теренни издирвания и наблюдения по Автоматизираната информационна система „Археологическа карта на България“.

На 6 януари (*РИМ-Враца, Красимир Григоров*) организира среща-разговор и изложбен кът с живописни платна от фонда на Художествената галерия „Иван Фунев“ под надслов „Истината е свята, свободата е мила“, посветени на 172-та годишнина от рождението на поета-революционер Христо Ботев. Участие в проявата взеха ученици от СУ „Христо Ботев“, СУ „Козма Тривков“, Профилирана природо-математическа гимназия „Акад. Иван Ценов“, Професионална гимназия по търговия и ресторантьорство -Враца, СУ „Св. Климент Охридски“ –с. Зверино, Професионална техническа гимназия „Никола Йонков Вапцаров“.

На 18 февруари уредникът *Красимир Григоров* произнесе кратко слово по повод 147-та годишнина от гибелта на Васил Левски пред бюст-паметника на Апостола на свободата на ул. „Ген. Леонов“ във Враца. Проявата бе организирана съвместно от Сдружението на пенсионерите Враца и Клуб на родолюбците, ветерани от войните. По същия повод на 18 февруари в Малката зала на ХГ "Иван Фунев" при РИМ-Враца се състоя възпоменателна среща под надслов "Величие, слава, дързост", посветена на 147 години от гибелта на Васил Левски. Гост на проявата бе видният журналист, публицист и общественик Велислава Дърева.

Наши специалисти участваха с научно-изследователски дейности на различни форуми от регионален, национален и международен мащаб:

На 17 януари в зала „Рогозенско съкровище“ доц. д-р *Нарцис Торбов* и проф. Тотко Стоянов (СУ „Св. Климент Охридски“) проведоха урок по антична торевтика със студенти в магистратура „Археология“ на СУ.

От 28 до 31 януари *Недка Димитрова и Йоана Нанкова* взеха участие в проект – „Легендите, път към по-атраaktivна туристическа дестинация“. PROJEKT CODE 467, в гр. Турну Северин.

На 18 февруари *Александра Петрова* взе участие като представител на РИМ-Враца в журито на младежкото състезание „Чиста и свята република“, посветено на

живота и делото на Васил Левски и проведено в Младежки дом –Враца. Състезанието се организира за 7-ма поредна година по Програма за патриотично възпитание. Домакинството е поето от Младежки дом –Враца, а в организацията участват Младежки общински съвет, РИМ-Враца и Районен инспекторат по образованието – Враца. В настоящето издание, чрез свои отбори бяха представени четири врачански училища.

На 19 февруари *Красимир Григоров* изнесе кратко слово по повод 147-та годишнина от гибелта на Васил Левски пред актива на читалищното настоятелство на село Върбица, община Враца.

На 27 февруари *Недка Димитрова и Йоана Нанкова* взеха участие в семинар на тема „Управление на нематериално културно наследство: как се включват гражданите“.

Нарцис Торбов като научен ръководител оказва методическо съдействие на Денис Борисов, докторант - редовна форма на обучение по Докторска програма „Класическа археология - Древна Гърция“, катедра „Археология“, СУ „Св. Климент Охридски“ с тема „Икономически и културни контакти на Северозападна Тракия с гръцкия свят (V–I в. пр. Хр.)“.

На 6 септември доц. д.и.н. *Нарцис Торбов* изнесе лекция на тема „Хералдиката – наука за гербовете“ в Дом на науката и техниката –Враца във връзка с отбелязване на годишнина от Съединението на Княжество България и Източна Румелия.

На 19 септември в историческата местност „Градище“ се проведе инициативата „Вратица -ключ към миналото на Враца-забавна археология с доц. д.и.н. *Нарцис Торбов*, където деца от школите на ФК „Ботев Враца“ и ученици СУ „Козма Тричков“ имаха възможността да се запознаят отблизо с археологическите проучвания и разкопки, осъществявани от 2007 г. в района. В рамките на увеселителна игра със съдействието на специалисти-археолози, участниците -разделени в четири отбора, търсеха находки с детектори за метал. Най-бързите изследователи бяха наградени от кмета Калин Каменов. Събитието се организира от Община Враца и Регионален исторически музей и е под надслов: „Наследство и образование“, като част от инициативата „Европейски дни на наследството“ на Министерството на културата.

На 26 септември *Нарцис Торбов* участва в колоквиум в град Лом, озаглавен „Dacia Ripensis: new approaches and archaeological discoveries“ по проект „La Bedia: енциклопедия на Късната античност на Балканите, IV век.“ - водеща организация Институт за балканистика с Център по тракология „проф. А. Фол“. Нарцис Торбов изнесе доклад на тема „Античен некропол от края на IV в., разкрит при проучването на ранновизантийска църква, разположена в м. Градище до град Враца.“ В него бе поднесена информация за резултатите от радиовъглероден анализ на костния материал от гроб 4, осъществен POZNAN RADIOCARBON LABORATORY в Полша.

На 15 октомври *Александра Петрова* в съавторство с гл. ас. д-р М. Христова-Пенкова (ИЕМПАМ-БАН) взе участие в 53-то издание на Международната научна конференция „Понтика“, организирана от Музея за национална история и археология в град Констанца (Румъния), което предвид на актуалната противоепидемична обстановка се проведе онлайн. Представена бе темата за коланни апликации, характерни за Средновековието, като разглежданите екземпляри произхождат от фонда на РИМ-Враца или са намерени на територията на днешна Северозападна България.

През октомври *Александра Петрова* завърши онлайн курс „Въведение в графичния дизайн“, организиран от Design Academy – част от Учебен център Нет Ит със сертификат, лицензиран съгласно образователните стандарти в България.

През активния археологически сезон уредниците в отдел „Археология“ и директорът на музея изнесоха специализирани беседи и лекции свързани с откритията и находките от проучваните археологически обекти във Врачанско.

Без особена разлика 2020-та година бележи застой в **издателската ни дейност**. Добавяме поредната година, този път заради пандемията, на очакване, издаването на сборника с докладите от научната конференция „Апогееят на трибалския династичен дом (трибалите и техните съседи през класическата и ранно елинистическата епохи)“ - 50 години от откриването на гробниците в Могиланската могила във Враца, както и на сборник с докладите от научната конференция „Съкровището от Рогозен в Античния свят – 30 години по-късно” по повод 30 години от откриването на Рогозенското съкровище с отговорник Нарцис Торбов. Други причини за този застой са сложните взаимоотношения с партниращите институти: Софийски университет „Св. Климент Охридски“ и НАИМ-БАН София.

Предвид ежегодните завършени теми, представяни от уредниците на РИМ-Враца и от други институти на нашите Зимни четения, е необходимо материалите да излизат регулярно именно в поредицата „Известия на музеите в Северозападна България (РИМ-Враца)“. Ръководството на музея има възможност да осигури средства за редакция, предпечатна обработка и печат (или в електронен вариант). Продължава очакването основна движещата фигура в тази посока да бъде дин Нарцис Торбов и с това да внесе своя ценен принос към каузата, наречена Музей.

Издателската дейност в областта на рекламните печатни материали запази своята активност с работата на *Пламен Петков*. През изтеклата година редовно е попълван дигиталният вариант на информационния бюлетин на музея, разпространяван в нашия сайт. Бюлетинът предоставя в реално време, ежемесечно актуалната информация за дейността на музея, както предстоящите събития. Тя е ценен извор и отворен виртуален прозорец за всичко, което се случва на музейното ни поприще. В дейността му са включени още:

- актуализиране на сайта и Facebook страницата на музея. Бяха направени 106 Facebook публикации, които имаха общо 98 158 гледания, 2 964 харесвания и 436 споделяния; изготвяне на плакати, покани, грамоти и благодарствени писма относно събитията, проведени в музея. Ценно съдействие в това отношение оказаха Христо Божков и Христина Христова;

- копиране и сканиране на документи, както и обработка на снимкови материали на колеги и посетители;

- поддръжка на компютърната техника в музея и оказване помощ относно възникнали компютърни проблеми;

- заснемане на видеоклипове за Youtube канала на музея, представящи музейната дейност (особено във време на епидемия) - 18 през изминалата година;

- добавяне на нови QR кодове към съществуващи експонати, които по настоящем са общо 26 броя.

Активността ни чрез виртуалните платформи се изразява в следните дейности:

- на 03 април *Тихомир Машов* изнесе видеоурок за символите и знаците от култура „Градешница“;

- на 08 април *Мирослава Топалова* представи временен експозиционен кът за Горуня;

- на 21 април *Доротея Владова* представи видеопрочит на легендата за Крал Баир;

- на 24 април *Силвия Гарванска* изнесе видеоурок – работилница за традиционното облекло във Врачанско;

- на 28 април *Красимир Григоров* представи анонс за гостуващата фотодокументална изложба на ИМ Панагюрище „Стоил Финджеков – Топчията. Молитва за България“;

- на 29 април *Доротея Владова* изнесе онлайн прочит на легендата за Радан Войвода, за неговата дъщеря Елица и за падането на средновековния град Врацица под турско робство;

- на 30 април *Недка Димитрова* изнесе видео презентация за патерицата на народен лечител (експонат от ЕВК „Софроний Врачански“);

- на 01 май *Христина Христова* представи видео презентация на традиционната паметна фотоизложба за наводнението във Враца на 1-ви май 1966 година;

- на 08 май *Доротея Владова* изнесе видео прочит на легендата за „Милин камък“;

- на 15 май *Мирослава Топалова* представи изложбен кът по повод 55-та годишнина от смъртта на Ангел Орозов;

- на 20 май *Красимир Григоров* направи видео анонс във връзка с 152-та годишнина от подвига на четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа. Организирана гостуваща фотодокументална изложба на тема „152 години – подвиг и памет“ съвместно с Национален парк-музей „Шипка-Бузлуджа“;

- на 21 май Георги Ганецовски даде видео-урок и видео-анкета пред ученици в училище „Отец Паисий“;

- на 27 май *Доротея Владова, Теодор Вълков и Тихомир Машов* реализираха видео поредица „Знаете ли че...“ с интересни факти свързани с Христо Ботев и неговата чета. Повод е Ботевата десетдневка за 2020 година, която заради пандемията не се състоя;

- на 03 август *Мирослава Топалова* презентира възпоменателен кът, посветен на 145 години от рождението на проф. Димитър Йоцов (3.8.1875 – 7.8.2969 г.) и 170 години от рождението на Ангел Д. Йоцов (1850 – 1908 г.).

Така изглежда нашият отговор на пандемията и всички ограничения, свързани с нея, касаещи основно физическото общуване!

Експозиционната дейност на РИМ–Враца е друг важен и отговорен компонент в нашите атрактивни и динамични изяви като водеща културна институция в града и региона. Достигнатите позиции са запазени, въпреки стресиращите пандемични месеци. При подготвянето и реализирането на временни експозиции са проявени необходимите професионализъм и изобретателност. Отдел „Стопански дейност“ (*Светлин Бориславов* - за съжаление електротехникът *Иво Колев* не можа да се включи заради тежко ескалиращо заболяване), отделите „Художествена галерия“ (*Милен Василев и Христо Божков*), „Връзки с обществеността“ и „Рекламно-информационният център“ (*Теодор Вълков и Пламен Петков*), както и завеждащ отдел „Най-нова история“ *Христина Христова*, оказваха според възможностите си логистична подкрепа на уредниците.

В Централната сграда на музея за поредна година са подредени множество *временни изложби и изложбени кътове* с разнообразна тематична насоченост и съдържание:

1. Постоянни експозиции.

- През месец ноември беше ремонтирана и обновена зала „Каменна дъга“ с което изложените колекции нужната атрактивност;

- В началото на м. февруари беше поставено допълнително осветление в залите „Първа Атомна“ и „Археология“, като по-този начин се постигна допълнителен визуален ефект с акцент върху по-атрактивните експонати и бяха поставени датчици за движение (фотоклетки). Това улесни обслужването на залата и работата на дежурните екипи.

2. Временни изложби:

- през месец януари в зала „Нова история“ *Мирослава Топалова* подреди временен експозиционен кът по повод 120 г. от рождението на Иван Докев, виден деец на читалище „Развитие“ – Враца;

- през месец януари в голямата зала на Художествената галерия *Христо Божков и Милен Василев* подредиха изложбата „Избрани творби от фонда на ХГ“;

- на 11 февруари в Малката зала на ХГ „Иван Фунев“ *Христо Божков и Милен Василев* подредиха изложба живопис, графика и приложно изкуство по повод 120 години от рождението на бележития художник Пенчо Георгиев, роден във Враца;

- на 5 март в Малката зала на ХГ „Иван Фунев“ при РИМ-Враца *Христо Божков и Милен Василев* подредиха изложба живопис с творби на именития художник Васил Габровски;

- на 11 март в преддверието на Голямата зала на ХГ „Иван Фунев“ при РИМ-Враца *Христо Божков и Милен Василев* подредиха художествена изложба живопис, графика и рисунка в памет на художника Тодор Ваков;

- от 1 април бе достъпна за журналисти подредената в преддверието на Голямата зала на ХГ „Иван Фунев“ при РИМ-Враца изложба скулптура и акварел, подредена от *Христо Божков и Милен Василев*, по повод 110 години от рождението на художника-класик в българското изкуство Коста Диков;

- на 8 април уредникът от отдел "Нова история" *Мирослава Топалова* подреди временен експозиционен кът, отразяващ живота и дейността на Иван Тодоров – Горуня;

- на 28 април във централното фоайе на РИМ-Враца бе подредена гостуващата мобилна фотодокументална изложба на ИМ Панагюрище „Стоил Финджеков - Топчията. Молитва за България“;. уредникът от отдел „История на България XV-XIX век“ *Красимир Григоров* засне кратко презентационно видео за Facebook страницата на музея;

- от 1 до 31 май *Христина Христова* реализира традиционната паметна фотоизложба за наводнението във Враца на 1-ви май 1966 г., която беше подредена в преддверието на Голямата зала на ХГ;

- на 15 май *Мирослава Топалова*, уредник в отдел "Нова история", подреди временен изложбен кът по повод 55-та годишнина от смъртта на Ангел Орозов;

- на 18 май всички отдели на музея внесоха своя принос с участие в традиционната изложба „Нови постъпления във фонда на РИМ-Враца през 2019 година“, представяща последните археологически открития и най-интересните дарения с отдадени почит и благодарности на нашите дарители;

- на 20 май в Малката зала на ХГ „Иван Фунев“ във връзка с 152-та годишнина от подвига на четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа, бе подредена документална фотоизложба на тема „152 години – подвиг и памет“ на Национален парк-музей „Шипка-Бузлуджа“; изложбата бе открита при РИМ-Враца, а за Facebook страницата на музея видеоанонс представи уредникът от отдел „Възраждане“ (*Красимир Григоров*);

- на 27 май в Голямата зала на Художествената галерия беше открита изложба „Земята на Ботев“ с творби от фонда на ХГ „Иван Фунев“ при РИМ-Враца (*Христо Божков и Милен Василев*);

- на 24 юни в зала „Възраждане“ съвместно с Професионална гимназия „Димитраки Хаджитошин“ бе открит временен експозиционен кът, посветен на видния Врачански първенец Димитраки Хаджитошев и 240-та годишнина от рождението му (*Красимир Григоров*);

- на 12 юни в Малката зала на ХГ „Иван Фунев“ при РИМ-Враца беше подредена изложба живопис с произведения на класици в българското изкуство от фонда на галерията (*Христо Божков и Милен Василев*);

- на 12 юни във фоайето и преддверието на Голямата зала на галерията бе открита съвместна изложба на ХГ „Иван Фунев“ при РИМ-Враца и Градска художествена галерия - Мездра по повод 120 години от рождението на професор Иван

Фунев, чието име носи нашата галерия (*Христо Божков, Милен Василев и Светла Дамяновска*);

- на 3 август в зала „Нова история“ уредникът *Мирослава Топалова* подреди възпоменателен кът, посветен на 145 години от рождението на проф. Димитър Йоцов и 170 години от рождението на х. Ангел Д. Йоцов;

- на 10 септември в Голямата зала на ХГ „Иван Фунев“ при РИМ- Враца бе открита ретроспективна юбилейна изложба на Александър Василев-Василевса под надслов „На 50 години със 100 картини“;

- на 28 септември в Малката зала на ХГ „Иван Фунев“ при РИМ-Враца бе подредена изложба с творби от XVI-ти Национален пленер „Есен във Враца“ с гости от градовете София и Елин Пелин (*Христо Божков и Милен Василев*);

- на 08 октомври в преддверието на Голямата зала на ХГ „Иван Фунев“ беше подредена фотодокументална ретроспективна изложба по повод навършване 40 години от откриването на централната сграда на РИМ – Враца и експозициите в нея; изложбата е реализирана и представена при откриването от *Христина Христова* – главен уредник в отдел „Най-нова история“;

- на 14 октомври в Малката зала на ХГ „Иван Фунев“ при РИМ-Враца бе открита изложба с карикатури на изкуствоведа Виктор Борисов по повод 75 години от неговото рождение (*Христо Божков и Милен Василев*);

- от 24 ноември до 2 декември в Малката зала на ХГ „Иван Фунев“ при РИМ-Враца бе подредена изложба скулптура на именития врачански скулптор Георги Тишков (*Христо Божков и Милен Василев*); за Facebook страницата на музея галеристът Христо Божков представи и видео анонс на изложбата с музикален съпровод от Йована Кирова от класа по пиано на Олга Младенова;

- на 8 декември в Малката зала на ХГ „Иван Фунев“ при РИМ-Враца бе подредена изложба графика и живопис по повод 70 години от рождението на Петър Къчев - популярен врачански художник (*Христо Божков и Милен Василев*); За Facebook страницата на музея галеристът Христо Божков представи и видео анонс на изложбата с музикален съпровод на Йована Кирова от класа по пиано на Олга Младенова;

- на 23 декември в Малката зала на ХГ „Иван Фунев“ при РИМ-Враца бе подредена изложба-базар на врачанските художници и задругата на майсторите на старите занаяти във Враца (*Христо Божков и Милен Василев*).

Във фоайето на училище „Възнесение“ бяха подредени следните временни изложби:

- на 10 февруари бе подредена изложба-базар на ръчно изработени мартеници от „Какаляшка vox“ (*Недка Димитрова, Силвия Веселинова, Йоана Нанкова*);

- на 26 февруари - изложба на традиционни мартеници (*Недка Димитрова, Силвия Веселинова, Йоана Нанкова*);

- на 21 май - изложба - „Порцеланът в битата на врачани“ (*Недка Димитрова, Силвия Веселинова, Йоана Нанкова*);

- на 17 юли - изложба „Арт-терапия“ на деца и младежи от Центровете за настаняване от семеен тип град Враца (*Недка Димитрова, Силвия Веселинова, Йоана Нанкова*);

- на 4 септември - бе подредена изложба-базар „Цветове“ на „Какаляшка Vox“ (*Недка Димитрова, Силвия Веселинова, Йоана Нанкова*);

- на 28 октомври бе подредена изложба – „Керамиката и стъклото в битата на врачани“ (*Недка Димитрова, Силвия Веселинова, Йоана Нанкова*).

Археолозите участваха в почистването и обслужването на витрините в зала „Археология“, зала „Врачански съкровища“, зала „Рогозенско съкровище“.

Александра Петрова подготви текстове, материали, анотации на по-интересните находки и снимки от спасителното археологическо проучване на Обект 27/3001 в землището на Мизия през 2019 година, които бяха включени в обща изложба в НАИМ-БАН, София и в каталога към нея. Временната експозиция има за цел да представи мащабните археологически проучвания, осъществени в Северозападна България при първия етап на проект „Разширение на газопреносната инфраструктура на „Булгартрансгаз“ ЕАД паралелно на северния (магистрален) газопровод до българо-сръбската граница“, етап „Линейна част“.

През август *Александра Петрова* бе куриер при транспортирането на два съда от Рогозенското съкровище за връщането им в РИМ-Враца, след участие във временна изложба в Гало-Римския музей в град Тонгерен, Кралство Белгия, открита на 19 октомври 2019 г и закъснялото ѝ връщане заради пандемията.

Отново неприятно впечатление прави пасивността на завеждащия отдел „Археология“ в експозиционната дейност на музея, предвид възможностите, които има колекцията на нашия музей. Това до някъде се обяснява с археологическите ангажименти на терен, но, както се вижда по-горе за дейности, свързани с личната кариера винаги остават както време, така и възможности. Крайно време е тази пасивност в дейността на отдела по отношение на експозиционната, културно-масова и популяризаторска дейности да се коригира. От години залежава неизпълнена задача за изработване на тематико-експозиционен план на зала „Тракийски съкровища“.

Във връзка с наше участие при реализирането на мобилни изложби, активни контакти се поддържаха със сродните културни институции: Младежки дом-Враца, Национален парк-музей „Шипка-Бузлуджа“, Художествена галерия – Мездра, музей „Христо Ботев“ в град Калофер, Софийска градска художествена галерия, СУ „Св. Климент Охридски“, НИМ-София, НАИМ и ИЕМПАМ при БАН град София.

Хроничен проблем с *неотоплените експозиционни зали, водещи до чувствителен спад на посетители през студентите месеци и до проникването на завишено количество влага в експозициите* остава трайно неразрешен. Остават очакванията ни към Община Враца за отговорно решаване на този проблем чрез включване на музея към програмата за капиталови разходи на Община Враца или с проектни предложения по ТГС за програмния период от 2020 година.

Въпреки този голям недостатък и пандемията, считам, че съумяваме да задържим достиженията си в представянето, разнообразието на тематиките, динамизиране на форматите при експозиционните дейности, скъсяване дистанцията с публиката и разчупване формите на общуване с нея, което е ключов елемент към успешната ни **Културно-масова и популяризаторска дейност**. Благодарение умелото и професионално прилагане на съвременните технологични и дидактични методики, музейната институция остава водеща в отговорната ни мисия за представяне на историческата памет по начин, който да образова, възпитава и култивира непреходни ценности, както и така дефицитното ни родолюбие, макар и през изтеклата година голяма част от дейностите, да бяха реализирани през виртуалните пространства на музея или чрез електронните медии. Това позволи „летвата да остане високо“, което само трябва да стимулира амбициите ни в тази патриотична кауза с нови идеи и иновации. Основна роля в нея се пада преди всичко на *екскурзоводската работа*, включваща обслужване на експозициите и работа с посетителите. Специалистите в отдел „**Връзки с обществеността**“ (*Теодор Вълков, Наталия Борисова и Доротея Владова*), както и уредника в отдел „**Музейни образователни програми**“ (*Тихомир Машов*) при цялата пандемична обстановка и често в редуциран състав, се справиха успешно със задълженията си, като в натоварени дни (включително съботите и

неделите) и при обслужването на зала „Рогозенско съкровище” и другите активни експозиции, бяха активно подпомагани от дежурните екипи.

След широко отворената врата от Министерство на образованието и Министерство на културата под наслов „училището в музея“ и „музея в училището“ беше преодоляна голяма административна пречка за активизиране взаимодействието ни с учебните заведения във всички програми, възпитаващи в родолюбие. Отдел „Музейни образователни програми” продължи в активността си провеждането на специализирани беседи, ориентирани към особеностите на различните възрастови групи и представянето им по атрактивен и интересен начин, но те бяха стопирани заради епидемиологичната обстановка. Тук активност се наблюдава и при уредниците в отдел „Етнография“. Всичко това води до все по-успешен резултат и позитивно отношение към музея от страна на посетителите, което може само да ни радва. Ключът за тази успеваемост е в наши ръце и очевидно работи ефикасно: интересно, атрактивно и иновативно представяне на дадено събитие с активно включване на участниците. Основните акценти са в приключенските игри, тематичните работилници, ателиетата и други с цел превръщането на някои събития и дейности от кампанийни в постоянни. За съжаление събитието „Нощ в музея“ на бе реализирано, както на местно, така и на международно ниво заради пандемията.

През изминалата година *Теодор Вълков* оказваше лоялна помощ в различните дейности на уредниците и директора. Относно методическата работа, отдел „Връзки с обществеността“ целогодишно предоставяше на учащи, студенти и граждани информации, свързани със статистическите данни за посещенията и организираните от музея прояви. Изготвяха се исторически справки, съдействаше се на отделите за популяризиране на времените им кътове и изложби, помагахме в решаването на ежедневните текущи работни задачи

Служителите в отдел „Връзки с обществеността“ отговаряха за стриктното водене на архивната документация на музея - книгите за кореспонденция и за музейната каса - билетите и рекламните материали. С тези дейности се занимаваха *Наталия Борисова* и *Доротей Владова*. Те също така завеждаха Входящата и Изходяща кореспонденция и Книгата за компенсации на колегите. Тази документация за изминалите години се съхранява в архива на отдел „Връзки с обществеността“. В края на всеки месец те представяха за Информационния бюлетин екскурзоводската и посетителска справката за експозициите в Централната сграда на РИМ-Враца.

Книгите за състоянието на експозицията и за посетителите се попълваха от седмичния дежурен екип, а съхранението им за отминалите години се пази в архива на отдела.

По отношение популяризирането на организираните музейни инициативи с помощта на *Пламен Петков* се изготвяха афиши и покани, които съответно бяха своевременно доставяни до различни културни институции и медии с цел популяризация за дадено събитие. В социалните мрежи също имаше активност, свързана с тези събития. Констатира се нарастваща разсеяност в текущата работа и нелоялно отношение към ръководството на музея, което би довело до неприятни последици. Надявам са тези недостатъци да бъдат преодоляни през следващата 2021 година, която се очертава да е все така сложна и трудна за всички.

По плана за работата на музея и културния календар през 2020 година бяха предвидени редица атрактивни и интересни събития за отдел **“Музейни образователни програми”** както и за отдел **„Етнография“**. Очаквахме да се затвърди съвместната ни работа с редица училища, институции и организации, както и превръщането на някои събития и дейности от кампанийни в постоянни. Училищата бяха затваряни за посещения, голяма част от предвидените събития не се реализираха

както в музейните пространства, така и в училищата. Най-важно от изминалата година беше, че отделите не спряха да работят. Търсеха се решения и начини за да продължи своята работа качествено и отговорно. Алтернативата се оказа основно онлайн пространството и електронните медии, където бяха проявени активност и изчерпателност. Защото е важно децата, младежите да бъдат запознати с големия потенциал, който има музея, града и региона в ценните артефакти, в музейното дело и развитието на културния туризъм. Отдел „Музейни образователни програми“ създаваше и провеждаше онлайн рубрики, уроци и работилници, които предизвикваха интерес пред своята възрастова група и аудитория.

Проблемите, които съществуват са недостатъчните средства, отоплението през студените месеци и произтичащите от това затруднения да се водят всякакви тип дейности в помещенията на музея. Все още не е разчупен стереотипът, при който музеят в повечето случаи гостува в училището или детската градина, а не обратно. Въпреки наличието на редица програми и проекти, които карат училището да „излезе“ от сградата и да посети подобен тип обекти, институции и организации се наблюдава факта, че това все още е недостатъчно и най-вече непълноценно. Не малка част от учителите и училищата избягват да участват в събитие или дейност на музея ако то не им влиза в програмата, както и да водят ученици на посещение. Този факт води до разминаване на нашата работа с училищата и образователните институции.

Събития, реализирани от отделите „Музейни образователни програми“ и „Етнография“, които предизвикаха по-засилен интерес през 2020 година са:

- интерактивна игра „Търсачи на артефакти“ и презентация на тема „Що е това музей?“, проведени на 11 февруари 10, 11 и 12 ноември (*Тихомир Машов*); в заниманията участваха ученици от НУ „Св. Софроний Врачански“ и от ОУ „Св. св. Кирил и Методий“; те са част от Национална програма „Осигуряване на съвременна образователна среда“, модул „Културните институции като образователна среда“;

- тематични занимания, проведени на 18 февруари съвместно с Младежки център – Враца, посветени на 147-та годишнина от обесването на българския революционер и Апостол на свободата Васил Левски; участници в събитието бяха ученици от едноименното иновативно основно училище в града ни (*Тихомир Машов*);

- видео урок проведен на 3 април за символите и знаците от праисторическата култура "Градешница"(*Тихомир Машов*);

- видео урок реализиран на 10 април "Как да си направим древен тракийски наколенник" (*Тихомир Машов*);

- провеждане през месеците март и април на рубриката „Малко познати, но интересни“ (*Тихомир Машов*); идеята на рубриката беше да се покажат интересни артефакти от експозициите на Музея, които не са толкова популярни сред масовата аудитория;

- виртуална работилница излъчена на 8 май „Как да си направим макет на праисторическо жилище“; в клипа беше представено начин за изработване на макет на праисторическо жилище с помощта на автентични материали (*Тихомир Машов*);

- видео клип-интервю на 22 май за ролята на Музея в образователния процес (*Тихомир Машов*); интервюто и видеото беше направено от ученици в 10 клас на ППМГ „акад. Иван Ценов“;

- от 27 май до 2 юни в рамките на „Ботевите дни“ *Тихомир Машов* реализира няколко видеорубрики със заглавие: „Знаете ли че...“; чрез тях виртуалните гости и посетители на музея имаха възможността да научат интересни факти за живота и делото на Христо Ботев, както и за историята на НТ поход „Козлодуй-Околчица“;

- работилница „Малки археолози“ на 18 юни с включване на ученици от СУ „Козма Тричков“, които търсеха реплики на артефакти, част от експозициите на музея (*Тихомир Машов*);

- ателие – рисунка "Изкуството на праисторическия човек", проведено съвместно с Младежки дом – Враца на 6 август (*Тихомир Машов*);

- приключенската игра „Пътят на Слънцето“ като част от програмата на шестото издание на фестивала „Слънцето на Тодорка“ край Оходен (*Тихомир Машов*);

- интерактивен урок с ученици от клуб „Краезнание“ към СУ „Козма Тричков“ с темата „На лов за стари сгради“ (*Тихомир Машов*); идеята на заниманието беше учениците да се запознаят с визията и сградите от началото и средата на ХХ-ти век.

Уредниците от отдел „**Етнография**“ целогодишно реализираха многобройни събития по отношение на културно-масовата работа:

- на 9 януари се състоя работилница за изработване на макети на шейни, с ученици от ОУ „Васил Левски“, с ръководител Първан Димитров (*Силвия Гарванска и Йоана Нанкова*);

- на 21 януари се състоя работилница за изработване на кукерски маски, с деца от ДГ „Брезичка“, с учители Р. Докева, Т. Дацова, П. Димитров (*Силвия Гарванска и Йоана Нанкова*);

- на 12 февруари се състоя работилница за изработване на макети на шейни, с ученици от ОУ „Васил Левски“, с ръководител Първан Димитров (*Силвия Гарванска и Йоана Нанкова*);

- на 14 февруари в двора на ЕВК „Св. С. Врачански“ се състоя празникът Трифон Зарезан – съвместно мероприятие на *Община Враца и РИМ – Враца*.

- на 24 февруари се състоя работилница за изработване на изработване на мартеници, с ученици от ОУ „Васил Левски“, с ръководител Първан Димитров (*Силвия Гарванска и Йоана Нанкова*);

- на 26 февруари *Силвия Гарванска* изнесе лекция за Баба Марта пред деца от ОДЗ „Звънче“, с ръководител Иванка Данова;

- на 24 април *Силвия Гарванска* изнесе видео урок за традиционното облекло от Врачанско;

- на 18 юни в двора на ЕВК „Св. С. Врачански“ се състоя работилница за изработване на амулети, с ученици от ОУ „Васил Левски“ (*уредниците от отдел „Етнография“*);

- на 18 юни в двора на ЕВК „Св. С. Врачански“ се състоя Творческо ателие: „Амулети за надежда или мистичните символи, които закрилят важните неща – невидими за очите, видими за сърцето“, с деца и младежи от Преходно жилище – гр. Враца (*уредниците от отдел „Етнография“*);

- на 23 юни се проведе открит урок и презентация на пред ученици от ОУ „Васил Левски“ за празника Еньовден (*Силвия Гарванска и Йоана Нанкова*);

- на 24 юни в двора на ЕВК „Св. С. Врачански“ се проведе съвместно мероприятие на Терапевтичен комплекс „Узунови“ и РИМ – Враца за празника Еньовден (*уредниците от отдел „Етнография“*);

- на 23 юли се състоя работилница за изработка на кукерски маски, съвместно мероприятие с НЧ „Огнище 1930“ село Челопек (*Силвия Гарванска и Йоана Нанкова*);

- на 28 юли се състоя работилница за изработка на кукли с народни носии с деца и младежи от Преходно жилище – гр. Враца, по проект „Отвъд хоризонта“ (*Силвия Гарванска и Йоана Нанкова*);

- на 30 юли се състоя работилница за изработка на макет на обзавеждане на традиционна възрожденска къща, съвместно мероприятие с НЧ „Огнище 1930“, село Челопек (*Силвия Гарванска и Йоана Нанкова*);

- на 13 август се проведе открит урок за накити-амулет, съвместно мероприятие с НЧ „Огнище 1930“, село Челопек (*Недка Димитрова*);

- на 27 август се проведе открит урок за пред сватбените, сватбените и родилни обичаи, съвместно мероприятие с НЧ „Огнище 1930“, село Челопек (*Силвия Гарванска и Йоана Нанкова*);

- на 16 септември *Силвия Гарванска и Йоана Нанкова* взеха участие във Врачанския есенен панаир, като представиха макети, изработени съвместно с ученици от ОУ „В. Левски“;

- на 21 септември *Силвия Гарванска* изнесе открит урок за традиционната материална и духовна култура пред ученици от региона, в НЧ „Н. Вапцаров“, гр. Криводол, по проект „Заедно можем повече“.

- на 12 октомври се проведе работилница „Накитите на българката – украшения с тайнствени сили“ с ученици от 7 клас в ОУ „В. Левски“ (*Силвия Гарванска и Йоана Нанкова*);

- на 22 октомври се проведе работилница – „Накитите на българката – украшения с тайнствени сили“, с ученици от 7 клас в ОУ „В. Левски“, (*Силвия Гарванска и Йоана Нанкова*);

- на 28 октомври се състоя работилница – „Накитите на българката – украшения с тайнствени сили“, с ученици от 6 клас, от СУ „К. Тричков“, с ръководител Горица Маджарска (*Недка Димитрова и Йоана Нанкова*);

През периода 10-14 септември край археологическия обект Оходен-Валога е реализирано шестото издание на **фестивал за древни култури “Слънцето на Тодорка”** в няколко атрактивни модула. Организатори на събитието са Георги Ганецовски – ръководител на археологическата експедиция Оходен-Валога, директор на РИМ-Враца и Георги Врабчев – директор на Младежки дом град Враца, ръководител на театрална група ТЕМП. Научният семинар, озаглавен „Послания на човешките цивилизации от древността“ протече при голям интерес с участието на Георги Ганецовски, Йоана Нанкова, Александра Петрова, Силвия Гарванска, Недка Димитрова (РИМ-Враца), Калоян Василев и Мария Христова–Пенкова (ИЕМПАМ-БАН).

Експерименталните работилници преминаха с активното участие на грънчаря Куман Жеков, майсторката на плетива Юлия Боева, специалистите по плъстене Иван и Наташа Манчеви и ръководителя на модула по експериментална археология Михаил Николов. Проведени са демонстрации с дегустации на праисторическа кухня с участието на копривщенеца Ангел Ангелов и представяне на традиционна врачанска кухня с участието на Цветан Цветанов “Дедо Скръц”. Успешно е реализиран втория етап от демонстративен експеримент по дестилация и производство на алкохолна напитка с праисторически технологии. Засилен интерес предизвикаха “Археологическото училище” в търсене на “Колието на Тодорка” и приключенската игра “Пътят на Слънцето” в които под ръководството на Тихомир Машов и Мила Ганецовска се включиха много ученици от врачанските училища. Фестивалната сцена представи артистични възстановки и самодейни изяви на читалищни групи от региона Атракция на тракийски, римски и средновековни войни представиха активистите от сдружение „Авитохол“. Нестандартна арт демонстрация представи и известният врачански художник Александър Василев (Василевса).

През 2020 година РИМ–Враца (Централна сграда и ЕВК „Св. Софроний Врачански“) бе посетен от 8 729 лица (при 20 511 за 2019; 19 511 за 2018; 21 982 за 2017; 28 238 за 2016; 21 години) в това число 8 600 българи (при 19 463 през 2019) и само 129 чужденци (при 1048 през 2019 и 1025/2018). Бяха изнесени само 14 беседи уроци и информации (при 418/2019; при 269/2018; 523/2017; 503/2016; 360/2015).

Музейните експозиции са посетени от 49 групи от които 29 в Централната сграда на музея и 20 в ЕВК „Св. Софроний Врачански“. Реализирани са 57 събития с физическо участие и 13 броя онлайн събития.

Представените данни в сравнение с предходните години показват колко тежко пандемията е засегнала посещенията на музея и съответно услугите, които институцията предлага и то при положение, че не сме прекъсвали работният режим на експозициите през почивните и празнични дни. Това означава, че спрямо 2019 година посещенията на музейните експозиции са спаднали с 42%, изнесените беседи, уроци и информации са се редуцирали едва на 3%. Важно е да се отбележи, че посочените данни не отразяват гледанията на нашите изяви във виртуалните платформи, които са отразени в друг раздел.

От месец март 2020 е актуализирана съществуващата до момента ценова листа на РИМ–Враца, касаеща входни билети и услуги за граждани, фирми и организации, предвид настъпилите през последните девет години промени в МРЗ и последващата финансова конюнктура. Въпреки това вследствие на обявения локдаун и последвалият значителен отлив на посетители, както и на нереализирани мероприятия приходите от билети, продажби, услуги и наем са едва 11 704 лв (при 37 135.39 лв през 2019), т.е. три пъти по-малко.

Методическа работа, връзки с обществеността и реклама:

Уредниците от отдел Етнография целогодишно оказваха методическа помощ на Община Враца, читалища, училища, детски заведения, студенти и граждани. Професионално съдействие бе оказано на Младежки дом - Враца за Великден (20 януари, *Недка Димитрова и Йоана Нанкова*); на ученици от СУ „К. Тричков“ по проект – „Бележити врачанки“ (20 януари, *Недка Димитрова*); на Надежда Иванова, относно билките и билкарството във Врачанско (5 ноември, *Недка Димитрова*).

Уредниците в отделите „Археология“, „Етнография“, „История на България XV-XIX век“, „Нова история“ и *Най-нова история*“, съвместно с колегите им от отделите „Връзки с обществеността“ и „Музейни и образователни програми“, активно оказваха съдействие на ученици, студенти, докторанти и доктори от СУ „Св. Климент Охридски“ град София, ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“, филиал Враца на ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“, Университет по библиотекознание и информационни технологии – София, за подготовка на изпити, курсови, дисертационни и научни разработки, както и на ученици от Враца.

Уредниците на галерията целогодишно предоставяха информация на гражданите за експонираните изложби и ги запознаваха с творческия път на авторите им и конкретно за произведенията, представени в изложбените зали. Мирослава Топалова редовно присъстваше на заседанията на организационния комитет за военните паметници и давана информация в Областна администрация относно местоположението и състоянието на паметници на признателността в различни селища на Врачанска област.

Христина Христова изготвяше справки свързани с дейността на отдела и предоставяше информация за Културния календар и Информационния бюлетин на музея; справки по определени теми и проблеми свързани с най-новата история на Враца и региона по искания на граждани, журналисти, учители и други във връзка с краеведски проучвания; оказваше съдействие на ученици и студенти за подготовка на реферати и курсови работи, свързани с най-новата история на Враца, региона и страната, както и при изготвянето на идейните проекти за рекламни материали свързани с различни прояви, събития и дейности на музея:

- през м. януари Христина Христова предостави на Община Враца снимки и информация за кметовете на града ни от Освобождението до наши дни с цел възстановяване на експозиционния кът в сградата на Общината;

- в края на м. януари Христина Христова предостави информация и снимки, от фонда на отдела, за футболен отбор „Ботев” – Враца във връзка със заснемането на филм, свързан с историята му;

- на 7 февруари Христина Христова предостави информация и снимки по повод 115 години от рождението на Мистер Сенко, използвани за направата на ретроспективен репортаж, излъчен на 12 февруари в сутрешния блок „Кофеин” на ТВ Враца;

- в края на м. февруари Христина Христова предостави информация и снимки на някои от емблематичните за Враца сгради, строени през 70-те и 80-те години на ХХ век, на докторанта по архитектура Мария Цанева;

- през месец май Христина Христова предостави информация за първата копка и откриването на Дом на енергетика – гр. Козлодуй по повод предстоящата годишнина на културната институция;

- на 29 юни Христина Христова откри гостуващата изложба „Приключението Шайо. Разходка из културните ценности на България” с дипломни работи на участниците в осмото издание на програмата за професионално обучение на архитекти в областта на реставрацията на недвижими паметници на културата, организирана от Парижкия университет „Екол де Шайо”;

- през месец юли Христина Христова предостави информация за сайта „Open Vratsa” относно експозициите на РИМ – Враца;

През месец март *Георги Ганецовски, Нарцис Торбов и Александра Петрова* изготвиха мотивирани предложения – проекти за финансиране на археологическите проучвания в м. „Валогоа“ край село Оходен, община Враца; в м. „Манастирски дол“ край град Враца; в м. „Градище“, край прохода Вратцата и на многослоен обект Мездра-Калето по програмата за предоставяне на целева финансова подкрепа за теренни археологически проучвания и теренна консервация през 2020 година на Министерство на културата;

От *уредниците в отдел „Археология“ и Йоана Нанкова* са изготвени съдебно-оценителни исторически и археологически експертизи на предадени в РИМ–Враца материали от ОД на МВР–Враца, РУ–Враца, РУ–Козлодуй и РУ–Бяла Слатина по образуване от следствието и прокуратурата досъдебни производства;

През месец юни уредниците на музея (*Христина Христова, Нарцис Торбов, Александра Петрова, Мирослава Топалова, Красимир Григоров*) и *Георги Ганецовски* подготвиха кратки информативни статии за онлайн платформата OPENVRATSA.bg с цел да представят РИМ-Враца, културно-историческото наследство на Врачанския край с по-интересните обекти и акценти в него – Рогозенско съкровище, Могиланска могила, многопластовия обект в м. Градище, археологическия обект в м. Манастирски дол; археологическият обект от ранния неолит Оходен-Валогоа и многопластов археологически обект „Калето“ в град Мездра.

Уредниците на художествената галерия целогодишно предоставяха информация на гражданите за експонираните изложби и ги запознаваха с творческия път на авторите им и конкретно за произведенията, представени в изложбените зали. Галеристите взеха участие при издаване на удостоверения за произведения изнасяни в чужбина, които не представляват културна ценност за държавата.

- на 11 февруари беше представено ателие по рисуване (сценографски костюми, графика и живопис) с участието на ученици от СУ ‘Никола Войводов’-Враца и школата по изобразително изкуство към Младежки дом - Враца. Това мероприятие се

проведе по Програма за патриотично възпитание под патронажа на Красимир Богданов - депутат от 44-то Народно събрание на Република България. Мероприятието се осъществи под ръководството на Христо Божков - завеждащ отдел ХГ „Иван Фунев” и Росица Стоянова-ръководител на школата по изобразително изкуство към Младежки дом - Враца.

- на 8 юли в пространството пред Лапидариума на РИМ-Враца се проведе лятно ателие „Рисуване” съвместно с Младежки дом-Враца под ръководството на Христо Божков - завеждащ отдел ХГ „Иван Фунев” и Росица Стоянова-ръководител на школата по изобразително изкуство към Младежки дом - Враца. Участниците се запознаха с творчеството на Владимир Димитров-Майстора и рисуваха негова творба от фонда на галерията.

Художествената галерия в лицето на Милен Василев взе дейно участие при провеждането на фестивала “Слънцето на Тодорка” с изработване от дърво на слънце (олицетворяващо слънцето на Тодорка) и три фигури на „тотеми”.

Георги Ганецовски оказа методическа помощ за представянето на РИМ-Враца със свой щанд на Врачанския традиционен есенен панаир и със професионалното съдействие на театрална група „ТЕМП” с ръководител Георги Врабчев представиха част от артистичната възстановка „Хляб от Бога” с производство на хляб от лимец чрез неолитна технология.

Изнесени са **беседи и лекции** пред ученици и туристи на археологическите обекти „Оходен-Валогa”, „Мездра-Калето”, „Градище” и „Манастирски дол” пред групи, от средните училища в град Враца, пред посетители от страната и чужбина.

Популяризаторската работа на РИМ–Враца запази своето голямо значение предвид затихналия заради пандемията културен и научен живот на града. Използваха се всички възможности чрез пресата, електронните медии и виртуалното пространство да се представят музейните изяви. Традиционно културно-историческото наследство, съхранено в експозиционните ни зали и археологическите обекти, както и музейните изяви, бяха обект на голямо внимание от страна на местни, национални и чуждестранни телевизионни, както и електронни медии, които заснемаха репортажи, документални филми и научнопопулярни материали.

С интервюта, коментари, участия в самостоятелни рубрики или общи програми наши колеги се представиха пред: БНТ1 и БНТ2 (Георги Ганецовски, Мирослава Топалова); НОВА ТЕЛЕВИЗИЯ (Георги Ганецовски); БТВ (Георги Ганецовски); ТВ ВРАЦА (Георги Ганецовски, Христина Христова, Александра Петрова, Нарцис Торбов, Христо Божков, Красимир Григоров Недка Димитрова, Силвия Гарванска, Мирослава Топалова, Йоана Нанкова); РИМЕКС ТВ (Георги Ганецовски, Мирослава Топалова, Христо Божков, Александра Петрова, Нарцис Торбов, Силвия Гарванска); Телевизия СКАТ (Александра Петрова, Нарцис Торбов); ТВ „Дестинация БГ” (Георги Ганецовски, Нарцис Торбов); БНР (Георги Ганецовски, Александра Петрова, Нарцис Торбов), ДАРИК РАДИО (Георги Ганецовски), РАДИО ВИДИН (Красимир Григоров, Христо Божков, Георги Ганецовски, Александра Петрова, Нарцис Торбов, Йоана Нанкова, Христина Христова); радио НОТ FM (Нарцис Торбов, Александра Петрова); MediaNews BG (Георги Ганецовски, Александра Петрова, Нарцис Торбов); БТА (Георги Ганецовски, Александра Петрова, Недка Димитрова, Нарцис Торбов, Мирослава Топалова); за в-к КОНКУРЕНТ (Георги Ганецовски; Красимир Григоров, Христо Божков); за в-к СЕВЕРОЗАПАД ДНЕС (Недка Димитрова, Георги Ганецовски, Красимир Григоров, Христо Божков, Христина Христова); за Общинския вестник „Мездра XXI век” (Георги Ганецовски); Уеб сайт за новини и медии КВАДРАТ 5 (Недка Димитрова); Уеб сайт OPEN VRATSA (Христина Христова).

През годината във връзка с определени събития и чествания Христина Христова редовно предоставяше снимки и информация за публикации на колеги, институции, медии, организации, училища и частни лица, свързани със справки или работа по докторантури.

На 29 юни Христина Христова откри гостуващата изложба „Приключението Шайо. Разходка из културните ценности на България” с дипломни работи на участниците в осмото издание на програмата за професионално обучение на архитекти в областта на реставрацията на недвижими паметници на културата, организирана от Парижкия университет „Екол де Шайо”.

За поредна година потвърждаваме, че тази разнообразна медийна активност на музейните служители е признак за динамичните изяви на уредниците, свързани с многобройните музейни събития, което може само са ни радва, както и наличието на устойчив интерес в медийното пространство към РИМ-Враца – едно красноречиво доказателство за водещата роля на институцията в Северозапада и на национално ниво. Особено впечатление прави присъствието на всички уредници в репортажите и предаванията на ТВ ВРАЦА.

Отдел „Връзки с обществеността“ целогодишно предоставяше на учащи и граждани актуални информации, свързани с посещенията на музейните експозиции, изготвяше тематични исторически справки за личности и събития, подпомагаше уредниците на отделите при реализиране и популяризиране на временни кътове и изложби. Оказвано е съдействие по създаването на справки за Информационния музейен бюлетин, като за целта са прегледани всички броеве на врачанските вестници.

Продължи активната работа на **Рекламно-информационния център** на музея в изпълнение на отговорната задача за популяризиране на институцията ни и на културно-историческото наследство на Врачански регион в електронните медии и виртуалното пространство. *Пламен Петков* регулярно актуализира информацията в нашия интернет сайт, обогатяван с разнообразен текстови и фотоматериали и Facebook страницата на музея, насищана с разнообразен снимков материал и видео-клипове; с ценната помощ на *Христина Христова* и директорът на музея регулярно издаваше дигиталния вариант на месечния бюлетин за дейността на музея; с помощта на *Христина Христова* и *Христо Божков* изготвяше плакати, покани, грамоти и благодарствени писма относно събитията, проведени в музея;

участваше във фото заснемането на музейните събития; копиране и сканиране на документи; поддръжка на компютърната техника в музея, както и обработка на снимкови материали на колеги и посетители. *Пламен Петков* извърши заснемане на кратки видеоклипове за Youtube канала на музея. Активно се реализираха излъчвания на живо във Facebook страницата на музея. Продължи обогатяването на QR маркировката на по-значимите експонати в музея, която прави представянето на културните ни ценности още по атрактивно.

През изминалата година в Музейната библиотека са заведени 261 нови книги, което е добър резултат. Читатели се отзовават сравнително рядко, въпреки обилната информация за музейната библиотека, намираща се в сайта ни, но винаги са обслужвани качествено. Ползватели на Библиотеката са предимно музейният колектив, студенти, любители на историята и частично колеги от другите културни институции в града. Както бе споменато Рекламно-информационният център успешно развива дейностите си в две направления. Това са *интернет пространството, заедно със социалните мрежи и реклама и рекламни материали.*

В първото направление *интернет и социални мрежи* Пламен Петков добре се справя с предизвикателствата по актуализиране на сайта на музея и в редовното издаване на дигитален вариант на месечния бюлетин за дейността на музея. Профилът

на РИМ–Враца във facebook има устойчив ръст на преглежданията и харесванията. В комбинация с множеството запитвания към музея от страна на „фейсбук-търсачите“, свързани с нашата история и работа - можем спокойно и с чиста съвест да отбележим, че РИМ–Враца е интересна и привлекателна виртуална дестинация.

Официалният сайт на музея – през изминалата година, беше периодично обновяван с актуалната ни информация. За отчетения период са изготвени 12 броя месечен информационен бюлетин в електронен вариант, популяризиран своевременно в интернет пространството.

Продължава поддържането на официалния музеен сайт – www.vratsamuseum.com.

Не винаги обаче отдел „Рекламно-информационен“ успява да проследи новостите, които излизат в интернет пространството и във физическите събития на музея, което води до някои неприятни пропуски.

Във второто направление *реклама и рекламни материали* с помощта на *Христина Христова, Христо Божков и Милен Василев* са изготвени плакати, покани, грамоти и благодарствени писма относно многобройните събития, проведени в музея. Извършвано е копиране и сканиране на документи, както и обработка на снимкови материали на колеги и посетители, както и фото заснемане на част от музейните събития. *Пламен Петков* се представи като добър IT специалист и компетентно се справи и с нелеката задача по техническата поддръжка на остаряващата компютърната техника в музея, като често прилагаше нестандартни решения при някои аварирани компютърни конфигурации. Но по отношение на възложените задачи се наблюдава разсейване, забравяне или липса на концентрираност, въпреки търпеливите усилия на музейното ръководство за недопускане на въздействие върху работата му от страна на трети лица. Както се казва, всичко е в неговите ръце, като зрял човек, който би следвало да прави адекватна преценка. Правилото е ясно: за да получиш и да предявяваш претенции, трябва да показваш отдаденост, коректност и лоялност. Само обещания, без конкретика в действията, не са достатъчни.

Като цяло, културно-масовата и популяризаторска работа на музея през изтеклата година запази своето много добро ниво. Въпреки неблагоприятните за развитие на културни събития и научни прояви времена, свързани най-вече с пандемията, културният афиш на РИМ–Враца за 2020 година бе все така богат, а инициативите в областта на популяризаторската дейност – разнообразни и целенасочени, макар и повечето от тях, реализирани във виртуалното пространство. Запази се сериозна активност и устойчивост в честотата на провежданите мероприятия; в предлагане на по-широк спектър от иновативни, атрактивни и достъпни за повече участници инициативи.

През 2020-та година специалисти от РИМ–Враца, самостоятелно или в партньорство, разработиха, спечелиха или участваха в **проекти** по различни програми, основно свързани с археологическите проучвания. Продължи надграждането на проекта за международния Фестивал за древни култури „Слънцето на Тодорка“ край село Оходен.

Спечеленият проект на ТПП–Враца с партньор РИМ–Враца по програма Our way Interreg Europe, озаглавен „*Консервация и популяризиране на културното и природно наследство чрез GreenWAY*“ продължи своята реализация във виртуалното пространство.

През изминалата година РИМ–Враца кандидатства с четири проекта за целево финансиране на теренни археологически проучвания от държавния бюджет чрез Министерство на културата, три от които бяха класирани, финансирани и успешно реализирани. Целевото финансиране в тази посока от страна на Държавата дава тласък за високи резултати в посока на изучаване и опазване на културното наследство са

красноречиви. Надявам се, че тази подкрепа от държавите институции ще продължи устойчиво и през следващите години за да не се чувстваме сами в усилията ни по изучаване, опазване и представяне на културното наследство във Врачанско.

Продължава очакването за реализацията на подходяща програма, на която да бъде представен иновативния проект на Община Враца и РИМ-Враца за изграждане на експозиция на открито и център за експериментална археология край село Оходен, община Враца.

През изтеклата година работата на отдел „Фондове” (*Ралица Цветкова и Петя Митова*) запази нивото на работа в съответствие с отговорностите по нормативните изисквания и функции, свързани със събирателската, фондовата и експозиционната работа. Интензитетът на работа запази относително високо ниво заради усилията в реализиране на експозиционната дейност, приемането и предаването на различните гостуващи изложби (наши и външни) и постъпващите ДКЦ от финализираните съдебни дела. През годината бяха проведени едва 4 комисии за идентификация на културни ценности (при 7 за 2019; 8 за 2018; 7 за 2016 и 6 за 2015 години), което се обяснява с пандемичната обстановка.

Новите постъпления се обработваха в срок и съгласно действащите изисквания. Редовно се извършваше дезинфекция на фондохранилищата и експозиционните площи и се поддържаха системата за температурен и влагов режим. Фондовичките подпомагаха уредниците в подготовката на организираните от музея изложби и мероприятия. Във връзка с временни изложби, изложбени кътове, публикации, справки и други цели, за музейни специалисти и външни ангажименти, отделът е предоставил за ползване необходимите предмети, документи и снимки. Това са: „Постъпления във фондовете на РИМ–Враца през 2019 г.”; „Порцеланът в бита на врачани”; „Фотодокументална ретроспективна изложба по повод 40 години от откриването на централната сграда на РИМ – Враца и на музейните експозиции в нея; изложба „Стъкло и керамика”; временните изложбени кътове по повод 120 години от рождението на видния читалищен деец Иван Докев; 55 години от „самоубийството” на Иван Тодоров – Горуня; 55 години от смъртта на Ангел М. Орозов; 240 години от рождението на Димитраки Хаджитошев; 145 години от рождението на проф. Димитър Йоцов и 170 години от рождението на Ангел Д. Йоцов.

Във връзка с писмо Изх. № 04- 02-314 / 17.12. 2019 г. на Министерство на културата и въз основа на Заповед № А 2 / 06. 01. 2020 г. на Директора бе извършена пълна инвентаризация на хладно и огнестрелно оръжие, съхранявано във фонда и експозициите на музея.

Във връзка с промяна на Наредба № Н – 6 от 11 декември 2009 г. за формиране, управление и идентификация на музейните фондове / загл. Изм. и Доп. – ДВ, бр. 87 от 2020 г., в сила от 09.10.2020 г. е изготвено проекто-предложение за отпечатване на нови Актове за приемане/предаване, които ще се използват в РИМ-Враца от 2021 г.

Извършена е проверка на ДКЦ от благороден метал във фонда на музея, включително монетите от благороден метал.

Както споменахме във всички помещения се поддържа необходимият температурен и влагов режим, с изключение на книгохранилището, където влагоуловителя не работи. Очакванията ни са през следващата година да бъде извършен така отлагания ремонт на помещението за съхраняване Научния архив.

Работата на отдел **Художествената галерия** (*Христо Божков и Милен Василев*) при РИМ–Враца не се различава особено от утвърдения план. Изложбите, които не бяха осъществени бяха осуетени от самите автори по обективни причини заради пандемията, но ще бъдат осъществени в благоприятно време. Въпреки пандемията

списъкът на реализираните изложби през изтеклата година е твърде разнообразен и ярък откъм изложбени събития.

Извършена е пълна дезинфекция на фондохранилищата на Художествената галерия, в които е поддържан необходим температурен и влагов режим. Констатирана е голяма нужда от реставрация на определени творби на известни наши художници, както и рамкиране на творби, които никога не са били рамкирани и съответно не участват при подреждането на изложбите.

През изтеклата година поради отложените изложби от самите автори и не проведената Национална изложба „Земята на Ботев-2020” не са регистрирани постъпления във фонда на галерията. Радостен факт е, че реализираните изложби през изтеклата година са разнообразни като организация и начин на представяне, като видове показано изкуство и насоченост спрямо публиката. Искрено вярваме, че творбите които са показвани са въздействали положително за духовното обогатяване в културния живот на гражданите на нашия град и са допринесли са подобряване на духовното и емоционално състояние в тези трудни за всички времена.

Защита на движими и недвижими културни ценности, реставрация и консервация.

Дейността на **реставрационно-консервационното ателие (Галина Томова)** бе съсредоточена върху обработката на ритмично постъпващият многоброен керамичен и друг материал, главно от археологически разкопки, теренни обхождания, експертизи, фондови комисии и дарения. Традиционно, както всяка година в началото на отчетния период бе довършена обработката и реставрацията на откритите материали от археологическо лято 2019-2020 години (керамика, кремъчни ансамбли, кости и предмети от метал). Постъпилият материал бе своевременно обработен, сигниран, подходящо съхранен и предаден на уредниците в отдел „Археология” във връзка с предстоящите отчети по секции.

Освен от археологически разкопки в ателието се обработваха материали на отдел „Нова история“ (метал и хартия), които бяха подготвени за включването им в предстоящи през настоящата година изложби.

В началото на годината бе направено механично почистване на 41 броя монети на ИМ – град Оряхово, постъпили за обработка в края на месец декември предишната година; почистен, залепен и реставриран глинен идол от фонда на музея; обработени са 2 броя каменни брадви, кремък и керамични фрагменти от теренен обход край село Габаре; обработени с препарат против дървояди бяха и 2 броя ученически чинове на отдел „Най-нова история“ и 2 броя ученически чинове от постоянната експозиция на отдел „Етнография“; почистена и обработена против дървояди и експонирана в постоянната експозиция на отдел „Етнография“ шевна машина „Сингер“; обработен е 1 чифт електрически котки (скоби) на отдел „Най-нова история“; почистени и предадени на съответния уредник са 24 броя монети на отдел „Нова история“; 1 бр. експонат (дарак) на отдел „Етнография“; обработени са регулярно постъпващите находки от археологическите разкопки в местността „Манастирски дол“ (железни гвоздеи, кости, керамични фрагменти и 1 брой монета (корабен жетон), находки от археологически разкопки в местността „Градище“, керамичният материал от археологически разкопки в местността „Валоба“ край село Оходен, находки и керамичен материал от археологически разкопки в местността „Манастирски дол“ (както и втори корабен жетон, керамичен материал, кости, находки железни гвоздеи, 1 брой турска монета, акче), както и керамичен материал от археологически разкопки от местността „Калето“ – град Мездра. От целия керамичен материал са реставрирани 4 броя съдчета. Керамиката бе обработена, сигнирана и подходящо съхранена.

През цялата година *Галина Томова* се грижеше са редовно снабдяване на ателието с най-необходимите за работа материали и пособия.

Извършени са полеви почиствания и реставрационни работи на открити при разкопките керамични материали (*уредниците в отдел „Археология“*).

Георги Ганецовски, дин. Нарцис Торбов и Александра Петрова участваха в подготовката и реализиране на междуведомствени комисии по приемане резултатите от археологическите наблюдения, от спасителни археологически проучвания на два обекта по трасето на АМ "Хемус", от реализираните редовни археологически проучвания.

На 24 юни доц. Нарцис Торбов участва в междуведомствена среща с ръководството на Община Козлодуй и представител на НАИМ-БАН в лицето на доц. д-р Сергей Торбатов във връзка с предложение античните обекти Региана и Августа, намиращи се в землището на община Козлодуй да бъдат обявени за паметници на ЮНЕСКО, както и в състоялата се в периода 28 септември – 02 октомври междуведомствена комисия във връзка с определяне режими и граници на опазване на недвижима културно-историческа ценност „Римска кариера за добив на варовик край село Горни Вадин, община Оряхово, област Враца“.

През отчетния период отдел **„Стопански дейности“** (*Светлин Бориславов и Иво Колев/Пламен Томов*) отново бе изправен пред изпитания и предизвикателства от най-разнообразен характер – техническо обезпечаване на мероприятия и изложби, отстраняване на аварии и ремонти по ВиК, осветителни и електро-инсталации, снегочистване, реагиране на всякакви непредвидени обстоятелства и ситуации. За съжаление през месец август след продължително, тежко боледуване ни напусна Иво Колев. На негово място през есента бе назначен Пламен Томов, който прояви инициативност и висок професионализъм при ремонта на остарялата ни електро-инсталация. Изразявам увереност, че в случай на нужда заради остарелите и несъобразени със съвременните изисквания отоплителни, пожаро-известителни, електрически и осветителни системи ще има компетентна и своевременна намеса.

Продължаваме да се надяваме в осъществяването на проект на Община Враца с наше участие, за изпълнение на дейности по енергийна ефективност, в присъединяването на музея към програмата „Красива България“ или ангажираност програмата за капиталови разходи за реализиране на належащи ремонтни работи. Всички сериозни проблеми, а именно течащите покриви на къщите в ЕВК „Св. Софроний Врачански“, неремонтирания и несаниран административен блок на Централната сграда, са поставени пред общинското ръководство. От казаното в началния раздел на доклада се вижда, че *проверяваме достатъчна активност, съобразно финансовите си възможности за поэтапно ремонтване и подновяване на интериорни и екстериорни музейни пространства, както остарялата музейна техника, така и на електро инсталацията.*

Светлин Бориславов продължи енергичните си действия за подобряване работата на отдела за оптимизиране на наличното имущество, за своевременно снабдяване на колегията с необходимите материали и консумативи и за ефективна експлоатация на огромните музейни пространства, за логистично подсигуряване при провежданите ремонти, какъвто беше ремонтът на дограмите и вътрешните пространства на залите „Каменна дъга“ и Голямата зала на художествена галерия. Определено неговата дейност може да бъде само поощрявана.

Хигиенизирането, поддържането и обслужването на музейните експозиции, административните помещения и външни площи остава изключително трудно само с две щатни хигиенистки (*Цветанка Ценова и Нина Йолова*), които продължават да изпълняват задълженията си стриктно и съвестно. При необходимост личният състав се

разпределяше по зали и по график да подпомага хигиенизирането на площите в Централна сграда, какъвто беше случаят с отсъствието на Цветанка Ценова през лятото. Чрез програмите от „Бюро по труда”, само временно се облекчава ситуацията. По програма за заетост на община Враца ни беше предоставена една бройка за поддръжка в ЕВК „Св. Софроний Врачански” и ЕВК „Никола Войводов”, което до някъде „закрепи ситуацията“. Надяваме се, че тази програма ще функционира и през следващите години.

Тук упорито и отново ще повторим някои хронични проблеми, които са отбелязвани в докладите от предходни години, но останаха нерешени. Те с течение на времето се задълбочават, а някои от тях са стигнали и критичната си точка, изискваща спешни мерки. За пореден път ги представяме:

- *Екстремните температури през зимата в експозиционните зали.* Поради невъзможността за отопление на повечето експозиционни зали чувствително спада посещаемостта на музея в студените месеци. Ниските температури и високата влажност оказват пагубно влияние и върху изложените експонати. През отчетния период климатичните работеха добре и в това отношение бяхме относително по-спокойни. Климатикът в зала „Рогозенско съкровище” при правилна поддръжка работи безупречно;

- *Състояние на сградния фонд.* Продължаваме борбата с течовете на някои места в Централната сграда на музея, които системно нарушават вътрешната мазилка и облицовка на сградата. Те са причинени от архитектурни дефекти в остарялата сграда. От ремонтна дейност се нуждаят къщите-музеи в ЕВК „Св. Софроний Врачански” и сградата на възрожденското училище „Възнесение”. Наложителен е ремонт на помещението с научния архив на РИМ–Враца, защото окаяното му състояние представлява реална заплаха за съхраняването на важната документация.

- *Състояние на фондохранилищата.* Отново констатираме недостига на пространство за депа, особено при отдел „Художествена галерия”, обстоятелство, което бе коментирано по-горе. Определени са някои малки помещения за спомагателен фонд за историческите отдели и отдел „Археология”, но те няма да решат проблема. Единствено „се отпушва” натрупването на кашони с материали в реставрационното ателие. Остава висящ проблема за подмяна на пукнатите стъкла на оберлихтовете в Голямата зала на галерията. Необходимо е голямата зала на Художествена галерия да се оборудват с насочваща осветителна система, за да се приближим още една крачка (след свършеното в Малката зала на художествената галерия) до съвременните критерии за модерни галерийни пространства. Продължаваме да търсим варианти за допълнителни помещения за съхранение на материали, подлежащи на обработка, на архивни материали и новопостъпващи културни ценности.

Системите за електронна охрана работят добре, поддържани от фирма „БАТ СЕКЮРИТИ”. Проблемите, възникващи с техниката за видеонаблюдение са отстранени с изграждане на нова, съвременна и модерна система, обхващаща и двата музейни комплекса и покриваща всички експозиционни пространства. Въръжената охрана на Централната сграда, осъществявана от фирма „СИТИ” ООД, успешно осъществи своите отговорни функции. Новоназначените служители дисциплинирано и отговорно изпълняваха задълженията си, а в края на годината те бяха оборудвани със съвременна система за видеонаблюдение.

Вече почти 8 години действа и се развива във възходяща линия **Музейният бутик** за продажба на сувенири и рекламни материали в Кулата на Куртпашовите. *Лидия Кръстева*, отговорник за обекта, подпомагана в почивните дни от *Петя Гачовска*, успешно се справят с отговорните задачи по окомплектоване на щандовете, снабдяване и отчитане на стоките, кореспонденция с фирмите-доставчици, усвояване на сложния

софтуер за складови наличности и продажби. Продължава да се разширява асортиментът на предлаганите атрактивни сувенири и рекламни материали на достъпни цени. Имаме прекрасни рекламни материали, свързани с историята и забележителностите на нашия град – потребност за посетителите на музея и града. Втория и трети етажи на обекта продължават да функционират като част от музейните експозиционни пространства, а интересът към тези пространства се запазва.

Повишаване **квалификацията** на музейните специалисти е закономерна стъпка към пълноценната им професионална реализация. Това касае както специалността, така и компютърните умения. След упоритата работа на ръководството има известно подобрене на компютърните умения, показани нагледно в предадените отчети и планове на музея. Вероятно голям принос за това имат Пламен Петков, Теодор Вълков и Доротей Владова. Въпреки това все още се подготвят текстове при използване на съвършено вредния излишен бутон от клавиатурата за табулация. Това за мен е признак за мързел и неграмотност, защото при обработка на текста се оказва, че се налага цялостно преработване, за да добие правилен вид. Надявам се, новите колеги да стимулират повишаване компетенцията, а не да работят за някои хитреци-готованци.

Научните амбиции продължават да тласкат някои музейни специалисти към израстване в кариерата и професионално усъвършенстване. През 2020 година Нарцис Торбов защити дисертация за присъждане на научна степен „Доктор на науките“.

По отношение на **дисциплината** в музея е констатирано известно подобрене, надявам се не привидно или лицемерно замаскирано зад маската за изпълнителност. Макар и притъпени остават проблемите, свързани с нежеланието на някои колеги да изпълняват съвестно и коректно професионалните си ангажменти. Недоумяващи са тези инат и упоритост да се нарушават *правилата*, да се работи срещу регламента в работата и отношенията между „колегите“, което в крайна сметка е действие срещу институцията. Продължават откровените действия на някои колеги да се поставят над останалите с идеята други да вършат тяхната работа.

Фрапиращ бе периода на скупчване на определена група на площадката пред входа за „Търговско-промишлената палата“ под предлог, че пият кафе и застояването им достатъчно дълго време, че да впечатлят преминаващите и служителите на общината, за да бъде задаван въпрос на директора: „Тези музейни служители нямат ли си работа, че стоят толкова дълго време до площада на града?“ Те си знаят от какви подбуди правят тази демонстрация в нарушение на правилата и злепоставяне на институцията, но, както се казва „всяко действие има своето противодействие и съответно последствия“... Ръководството на музея няма да допусне това да продължава и санкциите следват съобразно нарушенията. Неразбираемо е толкова ли е трудно коректно да се върши това, за което всеки е назначен, според правилата?

Налага се да отново напомня и подчертая дебело: всички ние работим в *престижна институция* и **всички** имаме отговорността за компетентно и професионално изучаване, опазване и представяне на културното наследство. По мое мнение професионално и коректно свършената работа означава липса на конфликти – факт, който посредствените, хитреците и лъжците няма как да разберат, крайната цел е резултатност, заслужаваща съответното добро възнаграждение.

Работата на музейната колегия в административно отношение продължи да се ръководи от утвърдените, често променяни и действащи *нормативни документи*. Това са актуализираните и новоприети на общо събрание Етичен кодекс на служителите в РИМ–Враца, Правилник за вътрешния ред и работа в РИМ–Враца, Вътрешни правила за организация на работната заплата и други възнаграждения на персонала в РИМ-Враца, Колективния трудов договорна РИМ-Враца и Длъжностните характеристики, които при необходимост ще бъдат актуализирани. Вече функционират и критериите за

атестиране работата на всеки служител в музея. Ръководството на музея стриктно ще следи за спазване на работното време; за спазване на ангажиментите, произтичащи от заповедите за дежурствата в музейните сгради и изпълнението на служебните задължения съобразно длъжностните характеристики. Очакваните увеличения на възнагражденията за музейните работници, логично означават по-качествен продукт в работата, резултатност, присъственост, изпълнение на плановите задачи, стриктно спазване на служебните ангажименти, на работното време и на дисциплината. През годината синдикалната организация запази своите позиции сред музейната колегия, в която някои са се включили единствено и само по обясними финансови причини и заради лични изгоди.

В **заключение** подчертавам, че изминалата 2020 година, започна със закономерната динамика, предизвикателства, изненади и амбиции, но връхлетялата ни пандемия промени, вероятно за дълго битието ни, както в личен, така и в професионален план. Нашият единствен избор е да се приспособим и да намерим правилните решения за да продължим напред във високо отговорната ни кауза. Това до голяма степен зависи от екипността, мотивацията за работа, разумът и отдадеността на всеки от нас.

Като цяло дейността на РИМ–Враца бе успешна. Въпреки пандемията, намерихме решения и осъществихме повечето задачи, благодарение изобретателността и дисциплината на някои колеги при спазването на служебните задължения и стриктното реализиране на плановите задачи, за което ги поздравявам. Въпреки някои обективни и субективни пропуски, представените в годишния отчет постижения са стойностни, забележими и оценени по достойнство от културната ни общественост. Във времена на пандемия кристализира мисията на институцията Музей за подобряване на психологическия климат и укрепване на вярата, че изпитанията ще бъдат преодоляни. Институцията ни запази реномето си на авторитетен регионален научно-изследователски и културно-просветен център с трудната задача, да стимулира така необходимото, особено за младите хора, чувство за Родолюбие.

НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ:

Торбов, Н. Ножът - МАΧΑΙΡΑ или SICA (II в. пр. Хр. – нач. на II в.) като част от културно-историческото наследство на Балканите. С., 2020, ProVias, 397, (публикувана дисертация за присъждане на научна степен „Доктор на науките“).

Торбов, Н. Антични мечове от България. LA TÈNE C – LA TÈNE D. С., 2020. ProVias, 290.

Petrova, Al., Maria Christova-Penkova. Medieval Jewelry with Cowrie Shell (*Cypraea pantherina*) –Archaeological Context and Historical Realities. – In: Volum dedicat împlinirii a 140 de ani de la prima mențiune a muzeului constănțean (1879-2019), PONTICA LI, MUZEUL DE ISTORIE NAȚIONALĂ ȘI ARHEOLOGIE CONSTANȚA, 253-259.

Торбов, Н., Г. Ганецовски, Ал. Петрова. Теренни издирвания в площ „Марго“ в землищата на селата Царевец и Горна Бешовица, община Мездра, област Враца. – Археологически открития и разкопки през 2019 г, т. 1. С., 2020, 3.

Петрова, Ал., Н. Торбов, Г. Ганецовски. Теренни издирвания в площ „Ема“ в землищата на селата Царевец и Кален, община Мездра, област Враца. – Археологически открития и разкопки през 2019 г, т. 1. С., 2020, 4.

Ганецовски Г., В. Митева. Теренни издирвания по трасета на реконструкция на газопроводно отклонение Враца 1 между селата Костелево и Чирен, община Враца. – Археологически открития и разкопки през 2019 г, т. 1. С., 2020, 6-7.

Ганецовски, Г., В. Митева Редовно археологическо проучване на раннонеолитното селище в м. Валога (Долната лъка) край Оходен, община Враца. – Археологически открития и разкопки през 2019 г, т. 1. С., 2020, 214-217.

Ганецовски Г., В. Митева. Спасителни археологически проучвания на обект от ранната каменно-медна, бронзовата, ранножелязната епохи и античността край град Грамада, област Видин. – Археологически открития и разкопки през 2019 г, т. 1. С., 2020, 406-409.

Петрова А., М. Христова-Пенкова. Спасително археологическо проучване на обект 27/ 3001 в землището на град Мизия, общ. Мизия, обл. Враца. – Археологически открития и разкопки през 2019 г, т. 2. С., 2020, 1254-1258.

Петрова А., Н. Торбов. Археологическо проучване на обект „Средновековен манастир „Света Троица“ и Късноантична църква в местността Манастирски дол“ край Враца. – Археологически открития и разкопки през 2019 г, т. 2. С., 2020, 1232-1236.

ДРУГИТЕ ЗА НАС

„Враца се преклони пред Войводата“, в-к „Северозапад днес“, 1, 07-09.01.2020.

„Врачанският музей отчете дейността си“, в-к „Северозапад днес“, 7, 28-30.01.2020.

„Археолози почват проучвания на яма“, в-к „Конкурент“, 3, 10.01.2020.

„С веселие и народни хора Враца празнува Трифон Зарезан“, в-к „Конкурент“, 14, 18.02.2020.

„Изложба живопис в памет на Васил Габровски“, в-к „Северозапад днес“, 19, 10-12.03.2020.

„Изложба напомня за Тодор Ваков“, в-к „Северозапад днес“, 20, 13-16.03.2020.

„Да си спомним за Тодор Ваков“, в-к „Северозапад днес“, 22, 20-23.03.2020.

„Наредиха изложба с картини на Васил Габровски“, в-к „Северозапад днес“, 22, 20-23.03.2020.

„Скулпторът Милен Василев вае красота с ръце и талант“, в-к „Северозапад днес“, 27, 7-9.04.2020.

„Откриха изложба на Иван Фунев във Враца“, в-к „Северозапад днес“, 45, 19-22.06.2020 г.

„Обновяват дървените скулптори във Враца“, в-к „Конкурент“, 40, 12.06.2020.

„Съвместна изложба по повод 120 г. от рождението на Иван Фунев откриха в РИМ – Враца“, в-к „Конкурент“, 42, 19.06.2020.

„Изложба по повод 120 г. от рождението на Иван Фунев“, в-к „Мездра ХХІ век“, 13, 25.06 – 9.07.2020.

„Дяволът си търсеше жена“ с премиера във Враца“, в-к „Северозапад днес“, 50, 7-9.07.2020.

„Шекспировият „Сън в лятна нощ“ омагьоса под открито небе“, в-к „Северозапад днес“, 52, 14-16.07.2020.

„Творци от цялата страна правят скулптори в Мездра“, в-к „Северозапад днес“, 53, 17-20.07.2020.

„Българите в Косово чакат своето признание“, в-к „Конкурент“, 48, 10.07.2020.

„Община Мездра възроди още една важна традиция“, в-к „Конкурент“, 50, 17.07.2020.

„Продължават да обогатяват градската среда с творби“, в-к „Конкурент“, 50, 17.07.2020.

„Рокът среща класиката в Етнографски комплекс“, в-к „Конкурент“, 57, 14.08.2020.

„Шестия фестивал „Слънцето на Тодорка“ започва днес“, в-к „Северозапад днес“, 64, 10-14.09.2020.

„Художник празнува юбилей със 100 картини“, в-к „Северозапад днес“, 65, 15-17.09.2020.

„Стотици търсиха мъдростта на древните култури“, в-к „Северозапад днес“, 65, 15-17.07.2020.

„Археология за деца се проведе в местността „Градище“, в-к „Северозапад днес“, 67, 22-24.09.2020.

„Духът на фамилия Ганецовски оживя в книга“, в-к „Северозапад днес“, 68, 25-28.07.2020.

„Голям интерес към творбата за църквата в Баница“, в-к „Конкурент“, 61, 4.09.2020.

„Красимир Григоров излезе в пенсия“, в-к „Конкурент“, 61, 4.09.2020.

„Слънцето на Тодорка“ изгрива за шести път“, в-к „Конкурент“, 62, 11.09.2020.

„Василевса: Чувствам се горд врачанин“, в-к „Конкурент“, 62, 11.09.2020.

„Фестивал събра за шести път почитателите на древните култури“, в-к „Конкурент“, 63, 15.09.2020.

„Александър Томов подкрепи изложбата на Василевса“, в-к „Конкурент“, 64, 18.09.2020.

„Представиха седмото издание на алманаха „Под лъчите на слънцето“, в-к „Северозапад днес“, 70, 6-8.10.2020.

„Музей чества годишнина с ретроспективна изложба“, в-к „Северозапад днес“, 72, 9-12.10.2020.

„Археолози извадиха ценности от „Калето“, в-к „Северозапад днес“, 77, 27-29.10.2020.

„Представиха седмото издание на алманах „Под лъчите на слънцето“, в-к „Конкурент“, 68, 6.10.2020.

„Георги Ганецовски продължава да разбулва тайните на Калето“, в-к „Конкурент“, 73, 23.10.2020.

„Показват пластиката на Георги Тишков в РИМ – Враца“, в-к „Северозапад днес“, 72, 9-12.10.2020.

„Ганецовски: Приключи един изключително успешен археологически сезон на „Калето“, в-к „Мездра ХХІ век“, 22, 2020.